

röda rummet.

rodarummet.org • sedan 1969

socialistisk
teoretisk
tidskrift

Vänstern och världen.

Utan gräns-
överskridande
solidaritet mellan
arbetare och förtryckta
är det omöjligt att rubba
maktobalansen
gentemot det globala
kapitalet

Internationalismen har alltid varit arbetarrörelsens viktigaste och kanske också mest omdebatterade fråga. Utan gränsöverskridande solidaritet mellan arbetare och förtryckta är det omöjligt att rubba maktobalansen gentemot det globala kapitalet. I detta temanummer samlas texter som på olika sätt lyfter frågor som vad vi kan lära oss av kamper på andra platser i världen och hur vi kan och bör solidarisera oss med dem. I tur och ordning rör det sig om:

- *Rojavakommittéerna - från klädinsamling till världspolitik*, skriven av **Rojavakommittéerna**

- *PKK:s väg mot demokratisk socialism*, skriven av **Peter Widén**
- *Kurdernas kamp, PKK och Rojava*, skriven av **Anders Karlsson**
- *Ojämn & kombinerad utveckling - Från Leo Trotskij till en icke-eurocentrisk marxism*, skriven av **Mikael Omstedt**
- *Erövra flaskhalsarna*, skriven av **Chris Brown**

Nya Röda rummet - kritik, kunskap, kamp

Tidskriften Röda rummet har utgivits under mer än fem decennier. Vårt mål är att vara delaktiga i byggandet av en ekosocialistisk vänster som inte bara angriper rötterna till det lidande och den förstörelse som kapitalismen orsakar utan även bygger ett samhälle där människor kan blomstra.

Sedan 1996 har Röda rummet varit bilaga i Internationalen. Efter att Tidöregeringen har strypt presstödet lever Internationalen vidare som dagstidning på nätet (internationalen.se). För Röda rummets del gäller att vi måste hitta nya former för vår utgivning.

Tvärt emot den borgerliga regeringens förhop-

ningar är vi i redaktionen fast beslutna om att inte låta oss hindras, **utan tvärtom bidra till ännu mer och ännu bättre socialistisk teori, praktik och debatt.**

- Vi har utökat vår redaktion, vilket kommer att bidra med såväl större bredd som spets.
- Vi har hittat ett nytt magasinformat som speglar vår ambition att vara en central röst i den socialistiska rörelsen och debatten.
- Vi sjösätter ett för Sverige unikt projekt där vi med recensioner, essäer och bokanmälningar inte bara kommer att fortsätta arbeta med våra internationella utblickar utan även konsekvent

kommer att täcka in bokutgivningen inom den radikala vänstern i Sverige.

Det absolut viktigaste du kan göra för att stötta ett sådant projekt är genom att teckna prenumeration. Fyra tryckta nummer direkt i din brevlåda kostar 25 kr/mån eller 300 kr/år. Prenumerationer tecknas via rodarummet.org eller via denna qr-kod:

>3

Rojavakommittéerna - från klädinsamling till världspolitik

>5

PKK:s väg mot demokratisk socialism
Peter Widén

>10

Kurdernas kamp, PKK och Rojava
Anders Karlsson

>13

Ojämn & kombinerad utveckling
Mikael Omstedt

>17

Erövra flaskhalsarna
Chris Brown

Rojavakommittéerna

— FRÅN KLÄDINSAMLING TILL VÄRLDSPOLITIK

I samband med den svenska NATO-ansökan har nätverket Rojavakommittéerna blivit kända för en bredare allmänhet. Många förknippar Rojavakommittéerna med spektakulära aktioner, men nätverkets historia sträcker sig nästan ett decennium tillbaka i tiden och handlar om mycket mer än Erdogandockan. **Allting började med en klädinsamling till den av IS belägrade staden Kobanê i norra Syrien.**

I september 2014 nåddes världen av nyheten att IS tagit kontrollen över staden Kobanê i provinsen Aleppo i norra Syrien. Kobanê som ligger nära den turkiska gränsen är en strategiskt och kulturellt viktig plats. Slaget om Kobanê skapade stora rubriker världen över och skulle bli en symbol för de kurdledda styrkornas väpnade kamp mot IS. Plötsligt var YPG och YPJ kända över hela världen. De kurdiska försvarsstyrkorna hyllades som hjältar i kriget mot terrorismen. Det var kurdernas gerillakrigare som utgjorde den avgörande försvarslinjen mot IS tidigare obrutna framryckning. Under fyra månader belägrades staden Kobanê av jihadisterna, som genom blodiga massakrer försökte tvinga stadens invånare till underkastelse. Men istället för framgång möttes IS av ett motstånd som de inte var beredda på. I januari 2015, kastades jihadisterna ut ur staden och YPG/YPJ återtog kontrollen som de haft sedan 2011. Kobanê blev en symbol inte bara för det kurdiska folkets kamp, men för alla minoriteters okränkbara rätt till liv och frihet. Det blev också uppenbart för omvärlden att den kurdiska rörelsen genomgått ett paradigmskifte där en kurdisk nationalstat inte längre var målet. Tvärtom handlar revolutionen i Rojava om att folk, oavsett etnicitet, religion, klasstillhörighet, kön och sexualitet har lika värde och lika rätt att delta i samhällslivet på lika villkor. Vänster-rörelser runt om i världen fick upp ögonen för revolutionen och det ideologiska paradigmskifte som inte bara gav hopp om fred i Mellanöstern, men om en världsomfattande revolution som representerar en grundläggande kritik mot nationalstaternas existensberättigande.

Kommittéernas uppkomst

Det var i denna kontext hösten 2014 som vi påbörjade klädinsamlingen till Rojava, som kom att bli startskottet för det landstäckande nätverk som Rojavakommittéerna är idag. Vi såg bilder

på unga studenter som begav sig upp i bergen för att strida mot IS. Många var helt oerfarna när det kom till krig och vapen, men de hade någonting annat - en övertygelse om att deras insats kunde göra skillnad i kampen mot IS. Förutom erfarenhet saknade många den mest grundläggande utrustningen, såsom lämpliga skor. Därför började vi samla in skor och kläder. Vår första insamling koordinerades mellan Stockholm, Göteborg och Malmö men snart fick vi kontakt med liknande initiativ i flera andra städer i landet. Mycket har hänt sedan de där första dagarna, samtidigt som våra grundläggande principer är desamma nu som då. Vi är ett socialistiskt nätverk som arbetar i solidariskt utbyte med den revolutionära rörelsen i Rojava, Bakur och hela Kurdistan. Vi är partipolitiskt och religiöst obundna, vilket innebär att vårt nätverk inte styrs av något politiskt parti eller något religiöst samfund. Våra samarbeten är breda och baserade på principen om minsta gemensamma nämnare. Genom åren har denna princip lett oss till samarbeten med såväl parlamentariska partier som med autonoma politiska grupper, kyrkor, moskéer, idrottsföreningar och skolor. Precis som vårt namn indikerar så utgörs nätverket av autonoma kommittéer, därav pluraländelsen. I skrivande stund har vi aktiva kommittéer i Stockholm, Göteborg, Malmö, Uppsala och Umeå. Kommittéernas analyser, taktiker och metoder kan skilja sig åt beroende på lokala kontexter men samtidigt så har vi våra grundläggande principer som vi ständigt återkommer till. Vi är en del av den internationella antikapitalistiska frihetsrörelse som inspireras av det revolutionära projektet i Autonoma administrationen av norra och östra Syrien, ofta kallat Rojava, en region som delar gräns med Turkiet, Irak och Syrien. En rörelse som till mångt och mycket bygger på Abdullah Öcalans idéer om Demokratisk Konfederalism - en ideologi bortom nationalstaten där beslut i första hand fattas på lokal nivå av dem som

direkt berörs av besluten. Istället för uppbyggda gränser och självutnämnda auktoriteter baseras Demokratisk Konfederalism på idéer om direktdemokrati, genom lokalt beslutsfattande på gräsrotsnivå. Förutom social rättvisa utgör kvinnans frigörelse och ekologi grundpelare i den kurdiska frihetsrörelsens ramverk.

“Solidaritet är något man kan hålla i sin hand”

Vår första insamling var lyckad och resulterade i containrar fullastade med kläder, skor, hygienartiklar, barnprodukter, skolmaterial, sjukvårdsmateriel med mera. Redan innan våra lastbilar nådde fram började vi planera för vårt nästa steg. Det var viktigt för oss att göra en distinkt skillnad mellan solidaritet och välgörenhet och det stod klart redan från början att vi ville skapa ett nätverk som arbetar i utbyte med den revolutionära rörelsen i Rojava. I detta insåg vi nödvändigheten av direkta kontakter och ett kontinuerligt utbyte av information mellan oss själva och rörelsen där nere. Rent konkret så var vår utgångspunkt att verklig solidaritet endast kan uppnås i kommunikation med dem som kämpar på plats. Vi lånade en paroll från den danska organisationen Kommunistisk Arbejdskreds (KAK) “Solidaritet är något man kan hålla i sin hand”. Med det menade KAK att solidaritet måste omsättas till någonting konkret om den ska ha en faktisk påverkan. Vi vill också att vår solidaritet ska omsättas i praktiken, samtidigt som vi inte tappar våra politiska analyser och de socialistiska principerna. Om definitionen av välgörenhet är att hjälpa och lindra lidande, så lämnar vi det till de stora internationella hjälporganisationerna vars resurser vida överstiger dem vi kan uppbåda. Vår roll ska istället vara att fokusera på det politiska utbytet och på vår solidaritet med revolutionen. Om vi skickar skor till Rojava, så gör vi det för att den kurdiska frihetsrörelsen ska nå sina mål som i förlängningen är våra mål - alla människors rätt att leva i fred och frihet. I utbyte har vi fått erfarenheter och verktyg, som sprungit ur en över ett decennium lång revolution i det tjugoförsta århundradet.

ARTIKELFÖRFATTARE

Rojavakommittéerna

Praktiska Projekt

Fler projekt följde, vi ville bidra till återuppbyggandet av Kobanê. Vi samlade in pengar till skolor, sjukhus, brandbilar, musikstudios och rehabilitering av skadade och traumatiserade människor. I arbetet med insamlingarna byggde vi upp relationer till solidaritetsrörelser runt om i världen och naturligtvis med frihetsrörelsen i Rojava och Bakur. Medlemmar i Rojava-kommittéerna reste ner till Rojava och Bakur och fick uppleva det revolutionära projektet på plats. På så sätt fick vi också med egna ögon bevittna hur vårt arbete hemma i Sverige faktiskt gjorde en praktisk skillnad. Dessa resor bidrog till att knyta starkare band till rörelsen där nere, samtidigt som vi fick en unik inblick i utvecklingen i regionen. Med sig hem hade våra medlemmar såväl kunskap som inspiration till oss här hemma. (Deras reseberättelser finns att läsa på vår hemsida.) Efter hand blev det svårare att korsa gränserna i regionen och tidvis har det varit krångligt att få in transporter till Rojava. För oss har detta inneburit att vår roll alltmer har kommit att handla om informationsspridning och kunskapsutjämning (se faktaruta), även om vi aldrig helt släppt de mer praktiska sidorna av vårt solidaritetsarbete.

Föreläsningar och förlag

För att engagera våra kamrater i våra projekt krävs det att vi sprider de idéer som ligger till grund för revolutionen. Detta arbete växer snabbt och är idag ett av Rojavakommittéernas primära mål. Vi föreläser på bokmässor, bibliotek, skolor och föreningslokaler. Vi skriver insändare och artiklar, deltar i panelsamtal och debatter. Och så har vi vårt förlag - Heval Förlag där vi arbetar med översättning och utgivning av böcker och pamfletter. Bland annat ger vi ut texter av Abdullah Öcalan men också texter av kamrater och organisationer från olika delar av vår rörelse, antologier och intervjuer som vi vill tillgängliggöra för svenska läsare. Rojavas internationalistiska kommun har skrivit boken *Make Rojava green again* om sitt projekt med samma namn, denna bok har vi översatt och anpassat en aning till svenska förhållanden. *Gör Rojava grönt igen* ger en grundläggande förståelse för den kurdiska frihetsrörelsens ideologi, en samtidsanalys ur perspektivet hos den internationalistiska kommunens perspektiv på plats i Rojava. Denna bok och projektet som ligger till grund för texten, är ett exempel på hur vi som solidaritetsrörelse kan bidra konkret till att bygga upp ekologiskt och demokratiskt hållbara strukturer i Rojava. Och detta samtidigt som vi kan sprida kunskap och inspiration för organisering här hemma. Slutligen kan vi passa på att skryta lite om vår egen bok *Det Nya Paradigmet - Den kurdiska frihetsrörelsens politiska ramverk*. Boken är, som dess undertitel skvallrar om, en introduktion till hela den kurdiska frihetsrörelsens politiska teori och praktik. Det är ett ramverk byggt på en grund av social rättvisa, ekologi och kvinnans frigörelse men som också ger oss djupare filosofiska perspektiv kring frågor om livet, samhället och vår egen plats i allt det här.

Det Nya Paradigmet kan ses som vårt försök att skapa en handbok i att formera oss bortom politisk depression och klimatångest och dela vidare den inspiration som vi hämtat från den kurdiska frihetsrörelsen till våra kamrater och läsare. Vilka lärdomar kan progressiva krafter i Sverige dra från en rörelse med sin bas i krigets Syrien? En hel del, anser vi i Rojavakommittéerna.

Att lära känna vår fiende

Under våra år med kommittéerna har vi upplevt intensiva perioder, men också perioder där vi haft tid för eftertanke och analys. De intensiva perioderna har kännetecknats av attacker mot våra kamrater, från IS men även attacker från statliga aktörer. Ett exempel är när turkiska armén 2018 invaderade staden Afrin som sedan 2014 varit under autonomt styre. Turkiets invasion gick under namnet ”Operation Olive Branch”. Man flygbombade Afrin med många civila dödsoffer som följd, ännu fler tvingades på flykt eller fängslades när Turkiet gick in i staden.

När invasionen startade gick vår rörelse ut på gatorna. Till en början sågs demonstrationer dagligen runt om i världen och intresset för att delta var stort. Media beskrev etnisk rensning av kurder och Turkiet kritiserades av såväl statliga organ som av människorättsorganisationer. Demonstration följde på demonstration, men det fanns ingen tydlig tanke bakom. Vi hade inget uttalat mål, mer än att vi skulle visa världen vår besvikelse och ilska. Veckorna gick och de dagliga manifestationerna brände i längden ut många aktivister. Uppslutningen minskade från tusentals till hundratal, tills vi slutligen endast var en handfull personer kvar med våra flaggor och banderoller. När striderna avtagit kunde vi inte riktigt peka på vad vi uppnått. Vi hade spenderat all vår tid och energi på protester som till sist runnit ut i sanden. Det blev uppenbart för oss att vi behövde en ny taktik.

Vår nya taktik växte fram ur kritiken av våra erfarenheter från 2018. Vi använde oss av rörelsens koncept för kritik och självkritik; Vad ville vi uppnå? Vad gjorde vi fel? Vad kunde vi göra bättre nästa gång? Vår första slutsats var att vi ville göra verklig skillnad. Det räcker inte att vi säger åt vår fiende att vi ogillar dem, vi måste skada dem. Vi började med att undersöka vilka intressen den Turkiska staten hade i våra länder. Snabbt blev det tydligt att den turkiska statens krigsmaskin importerade tekniskt avancerat material från EU-länderna. Vi såg också att antalet aktiva i vår rörelse mångdubblades i händelse av invasion av de autonoma områdena. Från det drog vi slutsatsen att vår uppgift var att öppna upp en ”andra front” i Europa om Turkiet invaderade Rojava. Vi skulle med devisen ”stör, ockupera, blockera” agera mot de europeiska företag som höll igång den turkiska armén. Vi presenterade vårt koncept i det internationella nätverket *RiseUp4Rojava*, som vi är en del av, och det antogs – med tillägget att vi skulle fortsätta att aktivt motverka en invasion. Konceptet fick namnet “DagX”.

När invasionen av Rojava drog igång 2019 var vi väl förberedda. Vi hade vårt underrättelsematerial, vår samverkan och tydliga mål i våra respektive länder och städer. I Sverige var våra primära mål SAAB, SSAB och Scania som sålde militär utrustning till Turkiet. Vi genomförde blockader mot företagen och demonstrationer på strategiskt utvalda platser. Samtidigt skickade vi vårt underrättelsematerial till utvalda riksdagspolitiker. Håkan Svenneling (V) tog genast materialet vidare och snart gick Scania ut i media och beklagade sin försäljning av fordon till Turkiet. Fredrik Malm (L) anslöt sig till Svennelings begynnande allians för att stoppa krigsmaterielexporten och snart låg ett skarpt förslag hos riksdagen. Socialdemokraterna såg opinionen växa och försökte finta bort frågan genom ordklyveri med påståenden om att vapenexport till Turkiet inte alls pågick. Vi och bland andra Svenska Freds synade dock Sossarnas bluff och några dagar senare röstades förslaget om stoppad krigsmaterielexport till Turkiet igenom den svenska riksdagen. Det hade gått fort, och runt om i Europa lyckades kamraterna i RiseUp4Rojava påverka sina länder. Land efter land stoppade vapenexporten till Turkiet, och Sverige lyfte även frågan i EU.

Vi hade lyckats med det vi företagit oss. Vi hade bidragit till att skada vår fiende, på riktigt. Ordförande för Turkiets största militära fordonstillverkare BMC sa i en intervju att deras tillverkning stod still på grund av brist på pansar; ett direkt resultat av stoppad import från Finland och Sverige. Utvecklingen av Turkiets nya stridsvagn Altay avstannade också, då motorerna från Tyskland stoppades. Vi såg i fall efter fall att vår taktik gjorde reell skillnad. Sedan dess har vi ackumulerat mer erfarenheter, och utvecklat vår taktik som vi menar är väldigt effektiv: analysera din fiende, se vilka svagheter den har och var du kan slå för att påverka på riktigt. Detta tog vi med oss i vårt arbete mot Erdogan och NATO-processen som pågått under det senaste året. Genom att analysera Turkiets svar på våra aktioner så vet vi vad som får spridning i turkisk media, vad som provocerar Erdogan och hur vi ska agera för att få maximal effekt. Vi arbetar i ett ständigt föränderligt landskap, därför måste vi kontinuerligt återvända till våra analyser och anpassa våra taktiker efter aktuell situation.

När fascismen är statlig är dess makt enorm och vi kan inte mäta oss i styrka när det kommer till ekonomiska medel eller medial räckvidd. Men vi har rätten på vår sida och vi finns överallt. I varje världsdel, i alla länder, har vi kamrater och vårt samarbete växer hela tiden. Vi kommer att stå kvar tillsammans när fascismen faller och folkens frihetsrörelser segrar. *Jin, jîyan, azadî!* - Kvinna, Liv Frihet! Tillsammans visar vi att internationalismen är starkare än alla stater tillsammans och att en annan värld är möjlig! <<

Rojava - Västra Kurdistan/ kurdiska delarna av norra Syrien	den väpnade grenen av Demokratiska unionspartiet (PYD) i Rojava	inom till exempel en grupp och arbetar aktivt för att sprida denna kunskap inom gruppen. Kunskapsutjämning bidrar till att gruppen kan dela på ansvar för samtliga ansvarsområden/ arbetsuppgifter. En väl fungerande kunskapsutjämning	gör gruppen mindre sårbar, då kompetensen hos varje enskild medlem ökar samtidigt som belastningen på vissa individer kan minska. Det är vidare en demokratisk fråga, att kunskapsutjämna möjliggör för alla medlemmar att delta
Bakur - Norra Kurdistan/ kurdiska delarna av södra Turkiet)	YPJ - Kvinnornas försvarsenheter, del av YPG		mer aktivt i den demokratiska processen i en grupp eller nätverk. Att kunskapsutjämna bidrar till en mer jämställd och jämlik organisation då målet är att samtliga ska ha tillgång till all information och i förlängningen kunskap.
YPG - Folkets försvarsenheter, kurdledd styrka och	Kunskapsutjämning innebär att man identifierar relevanta erfarenheter och kunskaper		

PKK:S VÄG MOT DEMOKRATISK SOCIALISM

Längre tillbaka var PKK som organisation klart anfrätt av stalinism. Under senare decennier har man dock – med sin fängslade ledare **Abdullah Öcalan** som **ideologisk förkunnare** – genomgått en omfattande nyorientering. Peter Widén resonerar och reflekterar kring Öcalans tankevärld.

Det kurdiska folket är ett folk utan stat, med sin storlek på över 40 miljoner är man den största statslösa befolkningsgruppen i världen. Dess geografiska hemvist är delar av Turkiet, Syrien, Irak och Iran. Stora grupper av kurder lever också idag i skilda europeiska länder. Trots frånvaron av en egen stat fortsätter kurderna att spela en aktiv och betydelsefull roll i världspolitiken.

Vi i Sverige har också anledning att beakta händelseutvecklingen i Kurdistan och bland exilkurder. Många är bosatta i Sverige och ”kurdfrågan” har tagit plats i såväl vårt lands inrikes- som utrikespolitik; allt från det falska ”kurdspåret” i utredningen runt mordet på Olof Palme, till solidariteten med kurderna i samband med Saddam Husseins terror och stödet för de kurdiska rörelser som tagit huvudstöten i kamp mot ”Islamska Staten”, IS.

Idag spelar också relationen till kurderna en viktig roll i svensk politik, men på ett för Sverige skamligt sätt. De nuvarande Tidöpartierna har avvecklat allt samarbete som tidigare fanns mellan Sverige och den kurdiska rörelsen i Syrien. Man har i praktiken kapitulerat inför den turkiska Erdoğan-regimens krav att inte bara betrakta PKK (kurdiskt parti i Turkiet) som en ”terroristorganisation”, utan även de kurdiska organisationerna i i Syrien (partiet PYD samt dess väpnade grenar YPG och kvinnomilisen YPJ). Allt för att blidka den despotiska regimen i Ankara, för att denna ska ge klartecken till ett svenskt medlemskap i Nato.

Den kurdiska politiska offentligheten är inte en enad front. Tvärtom, medan kurdiska organisationer som PKK (Turkiet) och PYD (Syrien) kan betecknas som progressiv vänster så är till exempel KDP och PUK i Irak nyliberala av jordägarklaner (Barzani och Talabani) dominerade partier.

I många delar av världen ser vi hur mörka högerkrafter är på offensiven och hur demokratiska och sociala landvinningar trängs tillbaka. I detta läge är de strävanden som manifesteras i PKK:s och PYD:s politik ljus i mörkret. Nya progressiva tankar har omvandlats till konkret politik, främst i de av PYD kontrollerade områdena i norra Syrien. Den del som blivit känt under namnet Rojava.

Och det var, som tidigare sagts, dessa krafter som axlade huvudbördan i kampen mot ”Islamska Staten”. I denna situation väljer således Tidölaget att svensk polis och säkerhetstjänst ska samarbeta med den turkiska regimen i jakt på kurdiska aktivister och demokratikämpar.

Hur står det då till med PKK:s ”terrorism”? I det följande kommer vi att undersöka saken och också redogöra för den ideologiska utveckling som PKK:s historiska ordförande Abdullah Öcalan initierat. I ljuset av det vi kommer fram till ställer vi oss frågan om vilken roll svensk regering och myndigheter egentligen spelar?

Låt oss börja med en kort rekapitulation. Det

kurdiska folket har aldrig erkänts av de stater de lever i och utsatts för diskriminering vad gäller språk, kultur och politiska rättigheter överhuvudtaget. I den koloniserade världen spreds under efterkrigstiden en våg av krav på nationell självständighet. Dessa idéer slog också rot bland kurderna i Turkiet.

PKK bildas

År 1973 samlades sex personer och formerade embryot till vad som 1978 skulle få namnet PKK, Kurdistans Arbetarparti. Grundvalen var marxist-leninistisk. Märk väl att PKK inte tog ställning i den kamp om ledningen av den officiella kommunistiska rörelsen som då rasade mellan de sovjetiska och kinesiska kommunistpartierna.

Man hamnade i våldsam konflikt, inte bara med turkiska säkerhetsstyrkor utan också med kurdiska godsägare och politiska rivaler. Inför den hårdnande repressionen drog man sig tillbaka till baser i Irak och Syrien. År 1980 kom så militärkuppen i Turkiet, PKK skickade in sina styrkor och 1984 proklamerade man den väpnade kampen. Man såg Kurdistan som ett koloniserat land och kurderna som ett koloniserat folk som nekades nationell självständighet. Efter år av förtärande våld proklamerade PKK 1993 ett ensidigt eldupphör, men regimen avvisade detta. PKK återkom med ett ensidigt eldupphör 1998, utan att heller då få något gensvar.

PKK:s ordförande Abdullah Öcalan begav sig då ut i världen för att söka stöd för en politisk lösning. Han kidnappades i Kenya av CIA och israeliska Mossad, som överlämnade honom till turkiska agenter. Han dömdes till döden genom hängning, men Turkiet avskaffade efter påtryckningar från EU dödsstraffet 2002. Öcalan sitter fortfarande fängslad och isolerad och under svåra förhållanden. PKK har som vi sett flera gånger sökt eldupphör och en politisk lösning på konflikten. Men regimen har alltid sett dess strävan efter fredliga lösningar som ett svaghetstecken och istället valt att intensifiera det militära trycket.

Låt oss här också nämna något om hur den turkiska regimen bedrivit sin kamp för att förhindra kurderna att uppnå språkliga, kulturella och demokratiska rättigheter. En viktig faktor har varit terror. Flera olika organisationer har använts. En central sådan går under namnet Jitem. Organisationen – med tusentals medlemmar – har arbetat med att infiltrera PKK och andra kurdiska organisationer. Det är känt att dess medlemmar har haft prestationslön och fått betalt utifrån hur många PKK-medlemmar som dödats. Mellan 1989 och 2008 har nära 5000 civilpersoner på det sättet undanröjts och 1500 bara försvunnit. PKK har ju av av sina motståndare (-och av USA, EU och Sveriges regering) beskyllts för att bedriva ”terrorism”. Det är dock viktigt att hålla Jitems verksamhet i minnet när man ska bedöma villkoren för PKK:s kamp. Och Jitem är inte ensamma. Ett batteri av organisationer, ofta överlappande varandra, har deltagit i terrorn mot PKK. Dit hör ”Gladio” (den turkiska avdelningen av det CIA-ledda europeiska nätverket med den svenska delen ”Stay behind”), dit hör högermilisen ”Grå Vargarna”, liksom organisationen ”Anti Kurd Death Squads”. De av regimen initierade ”byvaktsstyrkorna”, liksom det islamistiska turkiska ”Hizbullah”, har också varit viktiga delar av terrorn mot de kurdiska organisationerna.

I denna smutsiga krigföring är det säkert så att även PKK-sidan brutaliserades, men till skillnad från regimen har PKK:s ledning dragit slutsat-

ser och även begått seriös självkritik. Det har talats mycket om Öcalans ”omsvängning”. Jag tror man delvis måste se det som att hans perspektiv utvecklats och fördjupats. Förtrycket av kvinnorna, dess ursprung och lösning, menar han till exempel att han under lång tid brottats med. Det finns de som menar att man kan tolka hans texter som ren opportunism. Den som läser dessa kan svårigen uppfatta dem på det sättet. Det handlar om långtgående självkritik, djuplodande resonemang och energiska pläderingar för de politiska idéer han kommit fram till.

Texterna är inte alltid lätta. Klarast är de just när Öcalan lägger fram kritik av PKK:s misstag och när han formulerar politiska riktlinjer för vad man nu bör eftersträva. Svårare blir det när han kommer in på mer principiella resonemang, politisk filosofi och vetenskaplig historiesyn. Låt oss först ta upp självkritiken och de konkreta politiska slutsatserna.

Den väpnade kampen 1994-1998 betecknar han nu som bortkastad tid. Han menar också att PKK vid sitt bildande hade anammat samma synsätt som man finner hos andra partier och regimer. Jag citerar nedan ur hans essä ”War and Peace in Kurdistan”:

PKK hade skapats som ett parti med statsliknande hierarkisk struktur liknande andra partiers. Men en sådan struktur står i motsättning till principerna för demokrati, frihet och jämlikhet. (...) Även om PKK stod för frihet hade vi inte lyckats frigöra oss från att tänka hierarkiskt.

Ett annat problem var enligt Öcalan PKK:s strävan efter ”institutionell makt” det vill säga statsmakt. Öcalan pekar på tre historiska riktningar som gått vilse för att de inte sett faran med hierarkier och institutionell makt. Han syftar på öststatskommunismen, socialdemokratins och de nationella befrielserörelserna.

Genom att sträva efter institutionell makt istället för att fokusera på samhällets demokratisering blev de stöttepelare till det kapitalistiska systemet.

Man tänker på före detta kommunistpartier, socialdemokrater (som det svenska partiet), ANC i Sydafrika med flera. Det är tyvärr många som passar in på beskrivningen.

Ett tredje problem i PKK:s tidiga åskådning var den generella synen på väpnad kamp och krig menar Öcalan:

Krig sågs som en fortsättning på politiken med andra medel, och romantiserades som strategiskt instrument. Ett sådant synsätt står i motsättning till hur vi ser oss som en rörelse som kämpar för samhällets befrielse. Enligt vår ståndpunkt idag kan väpnat våld bara rättfärdigas som självförsvar....PKK trodde att väpnad kamp var tillräckligt för att vinna de rättigheter kurderna hade förnekats. En sådan idé var varken socialistisk eller demokratisk, trots det faktum att vi såg oss som ett demokratiskt parti. Våld har använts av båda sidor till den grad att det går bortom vad som kan betecknas som legitimt självförsvar.

PKK bör enligt Öcalan inte eftersträva en separat kurdisk stat. Kurderna lever ju i Turkiet, Syrien, Irak och Iran. PKK bör nu acceptera dessa staters gränser och den sekulära (inte på religion baserade) turkiska republiken (något som Erdoğans islamistiska parti AKP undergräver). Öcalan och PKK vill se turkiska Kurdistan som en demokratisk konfederation styrd underifrån, på gräsrotsnivå. Inom den existerande turkiska statens gränser men med rätt att samarbeta i

ARTIKELFÖRFATTARE

Peter Widén

är före detta metallarbetare, medlem av Socialistisk Politik och skribent i bland annat Internationalen och eFolket.

”Kampen för kvinnans frigörelse är helt central för den ideologi som Öcalan och PKK idag representerar.”

en konfederation med kurderna i grannländerna, jämför med samernas Sapmi. Kvinnokampen inom det kurdiska territoriet är för Öcalan helt avgörande:.

Situationen för kvinnorna och barnen är katastrofal. De så kallade hedersmorden är ett uttryck för detta elände. Kvinnorna blir måltavlor för ett arkaiskt hedersbegrepp som reflekterar hela samhällets degenering.

Jag tror också att det är intressant att delge några citat ur Öcalans essä ”Befria Livet; Kvinnans Revolution.” Där talar han om nödvändigheten av att “döda den dominerande mannen”. Han menar naturligtvis inte att fysiskt döda män. Vad han talar om är att utrota mannens dominans över kvinnorna, att döda patriarkatet och machokulturen:

Klass och könsförtryck utvecklas tillsammans, maskuliniteten har skapat det härskande könet, den härskande klassen och den härskande staten. När mannen analyseras i detta sammanhang står det klart att maskuliniteten måste dödas. Sanningen är att ‘döda den dominerande mannen’ är socialismens grundläggande princip. Detta är vad ‘att döda makten’ betyder; att döda den ensidiga dominansen, ojämlikheten och intoleransen. Det betyder också att döda fascism, diktatur och despotism.

Om media och yttrandefrihet har Öcalan idag detta att säga:

Politik behöver oberoende media. Utan dom kommer statsstrukturen inte att utveckla någon känslighet för demokratiska frågor.(...)Individuell yttrandefrihet och rätt att fatta individuella beslut är oundgängliga. Inget land, ingen stat, inget samhälle har rätt att begränsa dessa friheter, vilka skäl man än anför. Ur ”War and Peace in Kurdistan”, liksom övriga citat nedan.

Om drivkrafterna för ekonomin:

Den profitbaserade ekonomin har inte bara skadat samhället utan också miljön. En av orsakerna till samhällsförfallet är de finansiella marknadernas expansion.(...) Den största utmaningen för socialistisk politik: Den progressiva förvandlingen av samhället från varuproduktion till produktion efter behov, från profit till att dela med sig.

Om ekologisk utveckling:

En ekologisk samhällsmodell är till sitt väsen socialistisk. Skapandet av ekologisk balans kommer endast att kunna ske under övergångsfasen från det despotiska klass-samhället till ett socialistiskt samhälle. Det är en illusion att tro att miljön kan bevaras i det kapitalistiska systemet. Kapitalismen leder till ekologisk förstörelse. Försvaret av miljön måste ges stor uppmärksamhet i den sociala förändringsprocessen.

Ur dessa citat kan man vaska fram en rätt tydlig bild av vilket samhälle PKK och Abdullah Öcalan strävar efter. Det som synliggörs är ett demokratiskt socialistiskt samhälle – med kvinnans frigörelse och en natur i balans som grundpelare

Vi ska nu koncentrera oss på två områden som är centrala och specifika i Adullah Öcalans politiska filosofi: Nationalstaten eller Demokratisk Konfederation samt Kvinnans historia och kampen för kvinnornas frigörelse.

Stat eller Demokratisk Konfederation?

Öcalan menar att PKK utifrån sin syn på Kurdistan som koloniserat drog den felaktiga slutsatsen att en kurdisk nationalstat måste upprättas. Han hävdar att nationalstater leder till nya förtryckarformer, politiska och etniska. Han vill göra upp med perspektivet att varje nation måste ha en ”stat”. Kurderna bör eftersträva en ”Demokratisk Nation”, självbestämmande inom sitt område men utan att kräva upprivande av de nuvarande landgränserna. Kurder ska kunna samarbeta över gränserna mellan Turkiet, Iran, Irak och Syrien i en demokratisk federation, samtidigt som de förblir en del av dessa länder. Öcalan menar dock att för att det ska fungera krävs att dessa stater genomgår en djup demokratisering. En konstitution som erkänner minoriteters rättigheter, och alla andra grundläggande rättigheter, måste implementeras.

Här blir Öcalans skrivningar betydligt vagare än i de citat vi presenterat ovan, mer otydliga och öppna för olika tolkningar/frågor: Hur ska demokratiseringen av Turkiet genomföras? Vilka klasskrafter måste leda en sådan utveckling? Talar han i verkligheten om en socialistisk omvälvning eller menar han att de för hans projekt nödvändiga förändringarna är möjliga inom en borgerlig republiks ramar?

Hans ideal är således den Demokratiska Konfede

rationen, ett samhälle utan stat. Det har fått iakttagare att dra slutsatsen att Öcalan gått från någon form av marxism-leninism till en mer anarkistisk hållning. Något som pekar i den riktningen skulle vara den inspiration han fått av att läsa verk av den i USA verksamme Murray Bookchin. Denne hade i sin ungdom först varit medlem i Kommunistiska Ungdomsförbundet men brutit med det och anslutit sig till det trotskistiska Socialist Workers Party. Han hade senare övergått till anarkismen, varefter han upphört att beteckna sig som anarkist och i stället myntat begreppet ”kommunalism”. Öcalan försökte få till stånd ett möte med Bookchin, men denne var för sjuk. När Bookchin avled 2006 hyllades han av PKK som ”en av de största sociala vetenskapsmännen i det tjugonde århundradet” och man lovade att sätta hans idéer i verket .

Öcalans projekt skiljer sig också väsentligt från ”klassisk anarkism”. Grovt sett kan man säga att denna definierar statsapparaten i sig som en huvudmotståndare. Man vill uppnå ett frihetligt socialistiskt samhälle genom att krossa denna apparat, utan att skapa en alternativ stat. Det till skillnad från marxismen, som menar att statens kärna är den maktapparat (väpnade styrkor med mera) vars funktion är att upprätthålla den härskande klassens makt i samhället. Proletariatet, måste, efter att ha krossat kapitalets makt, upprätta en proletärstat; för att förhindra en kontrarevolution och omvandla samhället i socialistisk riktning. Denna proletära stat kan sedan gradvis vittra bort när det klasslösa samhället vinner terräng. Märk väl att marxismen menar att det är just de repressiva delarna av staten som vittrar bort. Naturligtvis kommer en administration för produktion och förvaltning av varor och tjänster fortsatt existera, utveckla det gemensamma ägandet och styras av fria människor med öppen diskussion om målsättningar och prioriteringar.

Öcalans projekt skiljer sig från både det klassiskt anarkistiska och det klassiskt marxistiska. Han vill bygga en demokratisk konfederation i Kurdistan, men en konfederation som även inkluderar övriga etniska grupper i området. Han förkastar nationalstaten, men vill samtidigt acceptera den nuvarande republiken – dock med en djupt demokratiserad konstitution. Öcalan skisserar en lång period av samexistens mellan konfederationen och den demokratiserade republiken, där republiken endast besitter en övergripande makt. På sikt kan denna republik alltmer ”förtvina” och, som jag förstår, skulle resultatet bli att hela området utvecklas till en demokratisk konfederation – inte helt glasklart. Till skillnad från de citat som vi presenterade tidigare, vilka gav en väldigt konkret och klar bild av vilka förändringar som PKK:s politik genomgått, blir dessa resonemang en aning utopiska och suddiga. Men det kanske är av underordnad betydelse. Det väsentliga är, enligt min mening, övergivandet av det separatistiska målet att upprätta en kurdisk nationalstat. Idén med demokratiskt självstyre utan att kräva att existerande staters gränser ändras är ett stort steg framåt. Genom att överge målet med nationalstat har kurderna enligt Öcalan:

...frigjort sej från en tung börda, en börda som ledde dem till randen av utplåning. Istället har de vunnit möjligheten att formera en demokratisk nation.
(”Demokratisk Nation”)

Det är ganska tydligt att det är Kurdistans förhållande till dagens Turkiet, Iran, Irak och Syrien som Öcalans idéer har som utgångspunkt. Men

han påpekar att politiken med demokratisk konfederation skulle kunna tillämpas för att lösa armeniers, assyriers, palestiniers och många andra folkgruppers problem i Mellanöstern. Han skriver också om en global samordning av demokratiska nationer, som en motvikt till nationalstaternas FN – här blir det av naturliga skäl än mer svävande och utopiskt.

När det gäller det gamla Sovjetlocket menar jag att det finns en allvarlig lucka i Öcalans tänkande. Han tar avstånd från stalinismen, han kallar det gamla östblocket för ”den reella socialismen”, vilket är positivt. Men han tar inte upp stalinismens brott med marxismen, istället ges ”marxism-leninismen” skulden för den ”reella socialismens” utveckling – ett exempel på att kasta ut barnet med badvattnet.

Kvinnans frigörelse

Kampen för kvinnans frigörelse är helt central för den ideologi som Öcalan och PKK idag representerar. Öcalan tar sitt avstamp långt tillbaka i historien och hans tes är att vi inte alltid levt i ett patriarkat. Tvärtom menar han att jägar- och samlarstadiet närmast kan betecknas som ett matriarkat, ett matriarkat som kulminerar i den neolitisk epoken (yngre stenåldern). Under denna period utvecklades en arbetsdelning mellan könen. Kvinnorna stod inte bara för barnomsorgen utan också för samlandet och det framväxande jordbruket. Männen stod för jakt och skydd. Vi talar om ett samhälle med knappa resurser men präglad av jämlikhet och frånvaron av privat ägande. Stammen delade på det som producerades.

När produktiviteten ökade lades grunden för den ursprungliga ackumulationen och utifrån det växte privategendomen, enskild rikedom och ojämlikhet så småningom fram – patriarkatet och sedermera klassamhället. En intressant detalj är att Öcalan menar att denna utveckling inte var oundviklig. Historien skulle kunna tagit en annan väg. Han skiljer sig från många mer dogmatiska ”marxisters” syn på historien:

Vi måste var mycket klara över att denna seger (patriarkatets m.a.) inte var en oundviklig historisk nödvändighet. Det finns ingen lag som bestämmer att ett naturligt samhälle med nödvändighet måste utvecklas till ett hierarkiskt.... Det kan finnas en tendens till en sådan utveckling men att dra slutsatsen att denna tendens alltid måste leda till att processen löper hela linan ut är en felaktig slutsats.
(”Liberating Life; Womans Revolution”)

Det avgörande slaget mot kvinnorna uppstår under samma period som de monoteistiska religionerna (religioner med en enda gud) framträder. Symboliskt ersätts alla tidigare kvinnliga gudar med den ende manlige patriarkguden, nu befästs kvinnans förslavning. Öcalan kallar kvinnorna för den första kolonin, förslavandet som är inledning- en till allt annat underordnande och klassamhällets uppkomst. Patriarkatets seger ser Öcalan som historiens mäktigaste kontrarevolution.

Öcalans syn på matriarkat och patriarkat påminner mycket om den teori som Evelyn Reed lade fram i sin på 1970-talet publicerade bok ”Kvinnans utveckling”, som många av oss äldre socialister studerade med stort intresse. Det handlar om vetenskap och därmed något som naturligtvis hela tiden kan modifieras i takt med nya forskningsrön. Men insikten att patriarkatet inte är något som alltid existerat är nog de flesta som

”När produktiviteten ökade lades grunden för den ursprungliga ackumulationen och utifrån det växte privategendomen, enskild rikedom och ojämlikhet så småningom fram – patriarkatet och sedermera klassamhället.”

studerat ämnet överens om. Studiet av jägar- och samlarsamhällen pekar på att det ligger mycket i den teori som Öcalan och Reed lagt fram, och även Marx och Engels var anhängare av i princip samma teori.

Och det avgörande för oss när vi idag tar ställning till PKK:s politik är inte om den historiska teorin håller på alla punkter utan om den politik som man utvecklat är progressiv och bör stödjas. Men förvisso kan man tycka att Öcalan i sin framställning böjer stickan väl långt. Vad sägs om följande:

Den roll som arbetarklassen en gång spelade måste nu tas över av kvinnornas systerskap. Kvinnorna är idag den mest pålitliga sociala agenten i kampen för jämlikhet och frihet. Kvinnornas verklighet är ett mer konkret och analyserbart fenomen än vad begrepp som "proletariat" och "förtryckt nation" är ("Liberating Life; Womans Revolution")

Många marxister höjer säkert på ögonbrynen – med rätta. Hur ser Öcalan till exempel på borgarklassens kvinnor? Är det där klass eller kön som är viktigast? Men återigen måste man ställa frågan: betyder den syn som här förs fram vad gäller relationen mellan kvinnokamp och

klasskamp att de socialistiska och antikapitalistiska ambitionerna skruvas ner? Jag tror inte att den som läser vad Öcalan skriver kan dra den slutsatsen. Visst kan man tycka att Öcalan "böjer stickan för långt". Men då bör man ha i minnet att han verkar i en region där stickan sannernligen behöver böjas. Kvinnoförtrycket är på många håll bedövande. PKK:s och Öcalans syn på kvinnokampen är en välkommen befrielse, ett ljus i mörkret, en frisk fläkt i en unken miljö. Om relationen mellan män och kvinnor i det kurdiska samhället idag säger Öcalan:

Den kurdiska mannen gör misstaget att definiera sin så kallade heder i termer av sin absoluta suveränitet över kvinnor. Denna vidrighet måste upphöra. Kvinnor ska enbart vara sin egen egendom. Hon har ingen annan ägare... På samma sätt ska kvinnor stoppa sej själva från att vara beroende och ägda. ("Democratic Nation")

Det är realistiskt att se vårt sekel som seklet då fria kvinnors vilja ska bära frukt.Vi behöver nu kvinnliga frihetspartier. ("Liberating Life; Womans Revolution")

Sammanfattningsvis kan man när det gäller Öcalans syn på nation och kvinnokamp dra slut-

satsen att man kan ha synpunkter på enskildheter och olika teoretiska ståndpunkter. Men sammantaget handlar det om ett oerhört positivt och progressivt bidrag i en mörk verklighet.

Tidölagets uppslutning bakom Erdoganregimen i dess strävan att slå ner kurdernas rättfärdiga kamp kommer att minnas av framtida generationer. Och Magdalena Andersson och det socialdemokratiska ledarskapet bör kanske ta en titt på Jitem och andra dödsskvadroners terror och mord på tusentals kurder och sedan ställa sig frågan: Har vi hamnat på rätt sida? Vilken sida är den terroristiska? <<

LITTERATUR:

Demokratisk Nation, Reval förlag
Liberating Life; Womans Revolution i The Political Thought of Abdullah Öcalan, Pluto Press 2017. På svenska som *Befria Livet; Kvinnans Revolution*, Rojavakommittéerna, 2016.
War and Peace in Kurdistan, i *The Political Thought of Abdullah Öcalan*, Pluto Press 2017.

Kurdernas kamp, PKK och Rojava

Med Sveriges ansökan om medlemskap i Nato, och det därtill kopplade turkiska kravet att vårt land måste göra mer för att bekämpa ”terrorismen”, har det kurdiska folkets mångåriga kamp för sina rättigheter hamnat i fokus. Få lär heller ha missat Rojavakommittéernas spektakulära aktion med despoten Erdogan hängande som docka upp och ner utanför Stockholms stadshus. Anders Karlsson tecknar en sammanfattande bild över den kurdiska kampen.

Kurderna är idag, med sitt beräknade antal av dryga 40 miljoner, den största folkgruppen i vår värld som saknar rätten till en egen självständig stat. Själva landområdet Kurdistan, till ytan något större än Sverige, sträcker sig över sydöstra Turkiet, norra Irak, nordvästra Iran, nordöstra Syrien samt en mindre kil in i sydvästra Armenien. I Turkiet uppskattas antalet kurder till 22 miljoner, i Irak 7 miljoner. Iran 8 miljoner, Syrien 2-3 miljoner samt knappt 50 000 i Armenien. Dessutom lever 2-3 miljoner kurder spridda i övriga världen.

Kurderna räknar sitt ursprung till den indoeuropeiska folkgruppen mederna, vilket kom att bosätta sig i Mellanöstern för 4 000 år sedan. Historiskt sett grupperade man sig kring relativt fragmentariserade stamsamhällen och det är först med 1900-talet som en nationell befrielsekamp tog sin början. Vid denna tid kontrollerades det kurdiska området, förutom det iranska territoriet, av det Osmanska imperiet. Första världskriget innebar dock detta imperiums sönderfall. I svallvågorna av det garanterades kurderna – i Sevrésfördraget 1920 inom Nationernas Förbunds ramar – rätten till självständighet inom ett år.

Detta högtidliga löfte smulades emellertid sönder och samman av de ledande stormakternas egenintressen, där inte minst omfattande nyupptäckta oljekällor i irakiska Mosul hade en avgörande betydelse. I själva verket hade Storbritannien och Frankrike – i det hemliga Sykes-Picot avtalet – delat upp det osmanska imperiet mellan sig. Syrien kom nu att bli franskt mandat och Irak brittiskt. I den ombildade turkiska staten kom samtidigt hårdföra nationalisterna – under ledning av Kemal Atatürk – till makten och i Iran sågs en liknande utveckling under Reza Khans styre. I Lausannefördraget 1923 kom slutligen Kurdistan att styckas mellan Turkiet och Iran samt de då ännu inte självständiga, franska och brittiska protektoraten, Syrien och Irak, vilket kom att inleda en period av ett än brutalare förtryck mot kurderna.

ARTIKELFÖRFATTARE

Anders Karlsson

ingår i Röda rummets redaktion och är skribent i Internationalen.

Ordspråket ”kurderna har inga vänner utom bergen” befestes.

Men visst förekom det motstånd och uppror. I den irakiska regionen Sulimani kohandlade Shejkh Mahmoud Berzenji med britterna som utnämnde honom till guvernör. Berzenji själv hyste emellertid andra planer och utropade sig till kurdisk kung. Vad som följde 1924 var massiva brittiska flygbombningar med bland annat kemiska stridsmedel. Ansvarig minister var Winston Churchill som sägs ha utfärdat ordern ”Låt infödingarna smaka på gas!”. Det tjugonde seklet förde annars med sig två kortvariga kurdiska statsbildningar. Den ena var i Turkiet där ett uppror vid Araratbergen 1928 mynnade ut i bildandet av en minirepublik med byn Kurd Ava som huvudstad. Ett samlat angrepp från turkiska och franska styrkor 1930 tvingade dock de kurdiska försvarstrupperna att retirera från bergen. Det andra exemplet utgör Mahabadrepubliken i Iran under en period av elva månader 1946. Upprinnelsen var att Sovjetunionen under andra världskriget slutskede ockuperat norra Iran, vilket gav kurderna utrymme att konstituera sin republik. Snart ingick dock Sovjet och Iran ett avtal, Röda armén drog sig tillbaka och den iranska statsmakten kunde krossa den kurdiska statsbildningen.

I hela regionen levde kurderna under svåra omständigheter som i Turkiet efter Atatürks maktkonsolidering 1923: ”Kurdernas tidigare kulturella rättigheter demonterades. Deras språk blev förbjudet att använda i offentliga sammanhang och i rättsväsendet. Lärare fick inte tala kurmanji i skolorna och språket fick inte undervisas som skolämne. Kurdiska sånger fick inte längre sjungas och kulturella högtider som nyåret Newroz kriminaliserades. Nyfödda barn tilläts inte få kurdiska namn och orter döptes om från sina originalnamn till namn på turkiska. De som motsatte sig dessa förbud behandlades som fiender till staten” (Joakim Medin: ”Kobane – den kurdiska revolutionen och kampen mot IS”, sid. 15). Likaså under Bathpartiernas arabnationalistiska styren i Irak och Syrien samt under shahväldet i Iran ägde en i stora drag en liknande utveckling rum.

PKK bildas

En svaghet var att det kurdiska motståndet dominerades av konservativa krafter i form av jordägare och stamledare, en elit som inte var intresserad av att koppla den nationella kampen

till något socialt program, som en jordreform, och vilken var beredd att kohandla med de inblandade staternas regimer – högt över det kurdiska folkets fattiga och utsugna flertal. Den mäktigaste beståndsdelen var partiet KDP, med sitt huvudsäte i norra Irak och ledd av familjen Barzani. Därtill utgjorde de rent diktatoriska styrena i Irak, Iran och Syrien ett svårt hinder för organisering och mobilisering. Den öppning som fanns var i Turkiet, som pendlade mellan perioder av auktoritära- och mer demokratiska styren.

I Turkiet växte vänstern i början av 1970-talet. Det var dock en vänster som, undantaget studentrörelsen, ägnade den kurdiska frågan föga uppmärksamhet. Kurdiska socialister, som försökte sätta den på dagordningen, avvisades vanligtvis som ”nationalister”. Verkligheten påkallade en kurdisk självorganisering där från första början Abdullah Öcalan kom att utgöra en centralgestalt. Öcalan föddes 1949 i byn Ömerli, i en familj som levde under knappa förhållanden. Gripen av tidens vänstervåg sökte han sig till storstadens pulserande radikalism. Öcalan fick jobb i Istanbul, men efter statskuppen 1971 tvingades han fly till Ankara där han studerade statskunskap på universitetet. Året därefter fängslades han efter att ha deltagit i en manifestation. Samtal med andra vänsterrevolutionära medfångar under den sju månader långa interneringen bidrog med ytterligare tändvätska, men väl i frihet frapperades han över hur den turkiska vänstern negligerade kurdfrågan. Tillsammans med andra kurder kom han därför att bilda en egen marxist-leninistisk grupp, som 1975 började kalla sig för ”Kurdistanrevolutionärerna”, men som även var öppen för andra än kurder.

Utvecklingen ledde fram till PKK:s (Kurdistans Arbetarparti) bildande i november 1978. ett parti vars uttalade målsättning var ett självständigt kommunistiskt Kurdistan i sydöstra Turkiet. Medlemmarna lämnade storstäderna och sökte förankra sig i det kurdiska sydost. Den väpnade kampen tog sin början genom att kurdiska feodaltherrar attackerades – och i många fall skadades eller till och med dödades. Det var samtidigt som PKK:s gerillakrigare fick utbildning i palestinska DFLP:s träningsläger i libanesiska Beqaadalen. Den därpå följande militärkuppen i september 1980 kom att förstärka repressionen mot hela den turkiska arbetarrörelsen. Naturligtvis gick den nya regimen också hårt åt PKK. Militärfängelset i Diyarbakir blev ökänt för sin fruktansvärda tortyr och mord på

”Från sin fängelsecell började Öcalan att lägga om PKK:s strategi, han utropade en ensidig vapenvila, och tydliggjorde att vapnen hädanefter bara skulle användas i självförsvar. Dessutom deklarerade han att kampen för ett självständigt Kurdistan inte längre var aktuell.

kurder. För att protestera mot förhållandena begick flera av PKK:s medlemmar spektakulära självmord i fängelset genom att svälta sig till döds. Rörelsens styrka, beslutsamhet och hårdhet lockade till sig nya medlemmar.

Efter år av förberedelser inledde PKK i augusti 1984 ett regelrätt inbördeskrig mot regimen trupper i sydöstra Turkiet. Det blev starten på många år av förtärande våld. Inte enbart militären utan även PKK gjorde sig skyldigt till svåra övergrepp mot civila, när byar som förklarat sig lojala med regimen attackerades. Samtidigt visade PKK prov på sin militära styrka – med 10 000-30 000 aktiva soldater under vapen – en rad samhällen erövrades där man installerade sitt egna styre.

PKK tog aldrig, likt flertalet andra marxist-leninistiska organisationer, ställning i konflikten mellan Sovjet och Kina, men rörelsen var vid denna tid behäftad med tydliga stalinistiska drag, ett auktoritärt styre där det utvecklades en personkult runt Öcalan. I sin bok skriver Joakim Medin att ”dussintals eller hundratals medlemmar som kritiserade hierarkin, miss-tänktes för förräderi eller ibland bara råkade bryta mot den hårdföra revolutionära disciplinen, blev avrättade. Dagens sympatisörer erkänner ofta att partiet begått dessa dåd, och kallar dem misstag” (s. 26). En faktor bakom att PKK lyckades utveckla – och vidmakthålla – en sådan avsevärd styrka handlade om uppbyggnaden av ett omfattande nätverk i den kurdiska diasporan i Europa. Mediehus etablerades, sympatisörer skapade egna TV-kanaler, var tidiga med att börja använda internet för informationsspridning och bistod med stora penningssummor.. Medin skriver att ”PKK-diasporan samlade årligen in miljontals dollar till rörelsen, genom donationer eller rena beskattningar av privatföretag” (s. 25).

PKK:s omorientering

Från 1979 hade Öcalan och PKK tillåtit att verka med Syrien som högkvarter. Orsaken var att landet låg i konflikt med Turkiet om regleringen av vattenflödet i Eufrat samt om överhögheten i Hatayprovinsen, ett område som fransmännen avträtt till turkarna 1939. Regimen i Damaskus använde sig därför av PKK som ett spelkort i sina försök att sätta tryck på och destabilisera Turkiet, samtidigt som PKK förband sig att vara lojalt med regimen. Allt detta förändrades dock i oktober 1998 när Turkiet och Syrien ingick ett avtal. PKK förbjöds att verka i Syrien och Öcalan kastades ut ur landet. PKK:s ledare flydde från land till land, men ingen ville ge honom politisk asyl. Det hela slutade med att den turkiska säkerhetstjänsten 15 februari 1999 grep honom i Kenya. En rättegång följde där han dömdes till döden, ett straff som senare omvandlades till livstids fängelse. Sedan dess sitter PKK:s ledare fängslad på den turkiska ön Imrali i Marmarasjön.

Från sin fängelsecell började Öcalan att lägga om PKK:s strategi, han utropade en ensidig vapenvila, och tydliggjorde att vapnen hädanefter bara skulle användas i självförsvar. Dessutom

deklarerade han att kampen för ett självständigt Kurdistan inte längre var aktuell. Istället handlade det framgent om att uppnå autonomi i de kurdiska områdena inom de fyra berörda länderna. Öcalans utspel kom emellertid inte riktigt som den blixtn från klar himmel man hade kunnat tro, redan 1993 hade han börjat resonera i liknande termer. Dock kastade gripandet av Öcalan och den deklarerade kursändringen in PKK i en allvarlig kris. Det beräknas att 1 500 gerillasoldater, inklusive flera högt uppsatta ledare, hoppade av. Men trots allt överlevde PKK; tusentals soldater stannade kvar i de otillgängliga irakiska Qandilbergen, en hård aktivistisk kärna övervintrade i Turkiet och den omfattande diasporan förblev intakt.

År 2005 presenterade Öcalan en mer genomgripande omorientering. De nya politiska målen hämtade inspiration från den amerikanske kommunalisten och eko-anarkisten Murray Bookchin. Öcalans tidigare tankar om autonomi konkretiserades. PKK ville nu skapa en modell av ”demokratisk konfederalism” som gick ut på att decentralisera stater genom lokala självstyren. Inom dessa självstyren förespråkades en form av direktdemokrati där målet var att alla medborgare skulle dras in i den dagliga skötseln av samhället. PKK sökte också förankra sin kamp i alla kurdiska områden genom flera autonoma partier och underorganisationer i Turkiet, Syrien, Irak och Iran, koordinerat med hjälp av paraplyorganisationen KCK. Utvecklingen i Syrien ledde snart till att landet blev organisationens mest väsentliga arena.

Det syriska kriget

I mars 2004 exploderade de kurddominerade delarna av nordöstra Syrien i ett spontant uppror. Upprinnelsen var en fotbollsmatch mellan ett kurdiskt och ett arabiskt lag, vilket utmynnade i ett vilt slagsmål mellan supportrarna. Syrisk polis sköt skarpt med flera döda som följd. Begravningsstågen dagen efter samlade tiotusentals upprörda människor. Polisen sköt återigen skarpt, vilket triggade en massrevolt där en mängd myndighetsbyggnader stacks i brand. Regimen slog brutalt tillbaka i en arresteringsvåg som innefattade flera tusen människor. Året före hade PYD (Demokratiska Unionspartiet) bildats i Syrien, som en del av PKK-paraplyet. PYD var inte drivande i själva upproret, men även när det lagt sig fortsatte man att aktivt utmana regimen. Fram till inbördeskriget 2011 uppgav PYD att 1550 av dess medlemmar arresterats, varav flera torterats till döds.

PYD kom dock aldrig att – med sina väpnade enheter YPG och YPJ (en kvinnoarmé) – ansluta sig till den väpnade oppositionen mot Assads regim. Huvudskälet var att denna, med sina tydliga islamistiska inslag och starka kopplingar till Erdogan och Turkiet, inte erkände kurdernas nationella rättigheter. Istället var man delaktig i bildandet av den så kallade *Samordningsgruppen*, vilken avvisade såväl islamism som väpnad kamp mot Assad och militär västintervention – ”den tredje vägen”. Men ett annat mörkt moln tecknade sig snart vid horisonten.

Kriget mot Islamiska Staten

Från sommaren 2013 kom Islamiska Staten, IS, att utgöra en reellt växande maktfaktor i såväl Irak som Syrien Sommaren 2012 hade PYD/YPG-YPJ självt utnyttjat regimens rådande svaghetstillstånd och utifrån en folklig mass-mobilisering lyckats att på fredlig väg driva ut regimen från kurddominerade delar i nordost samt påbörja uppbyggnaden av en egen administration. I januari 2014 kungjordes sedan bildandet av det autonoma området Rojava (västra Kurdistan i översättning) – bestående av kantonerna Aifrin, Jazira och Kobane. Men samhällsbygget fick inte någon längre tid äga rum på fredlig basis. I augusti 2013 utfärdade IS en fatwa mot det kurdiska folket, vilken påbjöd dess krigare rätten att halshugga kurdiska soldater och göra deras hustrur till krigsslavar. Efter att man besegrat den irakiska armén vid Mosul sommaren 2014, och lagt beslag på mängder av avancerat krigsmateriel, gick IS obönhörligt segrande fram i såväl Irak som Syrien.

IS brutala hänsynslöshet är allmänt känd. I augusti 2014 kom yezidierna, en liten folkgrupp i den irakiska provinsen Shingal, att utsättas för rena utrotningsförsöket. IS invaderade huvudorten, varefter män och pojkar skiljdes från kvinnor och flickor. Männen/pojarna leddes bort, halshöggs och kastades i massgravar. Flera av de kvarvarande kvinnorna/flickorna tog i rena paniken sin tillflykt upp på ett berg: ”Snart började de yngsta och äldsta törsta ihjäl i den mer än fyrtiogradiga hettan. Livlösa kroppar staplades i högar. Desperata mödrar rapporterades ha kastat sig ut från höga klippor med sina döende bebisar i famnen. Kurdisk media höll kontakt med de flyende så länge deras batterier i telefonerna räckte, som beskrev helvetesscener och en kamp mot klockan. I det irakiska parlamentet i Bagdad ropade dess enda yezidiska ledamot Vian Dakhil ut en tårfylld bön om hjälp, innan hennes folk fullständigt förintades. Rädda oss! Rädda oss!” (Medin s. 65) I en samfällid operation slog dock irakiska och syriska kurder tillbaka IS och förhindrade den fullständiga förintelsen.

I nordöstra Syrien vann under hösten 2014 IS allt mer terräng när kurdernas gamla Kalashnikovs inte räckte till mot moderna automatvapen och stridsvagnar. I början av oktober hade IS lagt under sig 80 procent av provinsen Kobane och två tredjedelar av själva centralorten. Men den 8 oktober vände krigslyckan fullständigt. USA började då att intensivbomba islamister inne i själva huvudorten. Hur illa än västimperialisterna tyckte om kurdiska socialister blev det i slutändan en tvingande realpolitik att föredra dem framför IS expanderande kalifat. USA medgav dessutom att YPG-YPJ var ”extremt effektiva på marken”. I slutet av januari 2015 befriades så huvudorten Kobane helt och under resten av 2015 kom IS att drivas ut från nästan hela nordöstra Syrien.

Trots den militära framgången har självklart de syriska kurderna fått betala ett högt pris. Runt 11 000 av dess soldater har stupat – och det samhälleliga lidandet är svårt att ta in i hela dess vidd. Joakim Medin ger talande ögonvittnesskildringar av krigets mänskliga konsekvenser: ”Även gerillan har traumatiserats av kriget. Jag bor på sjukhusområdet i Kobane och delar hus med flera starkt deprimerade YPG- och YPJ-soldater. Torhildan, som har mist sin bästa vän och har svårt att le igen. Shervan, som krigat i tre år och som två dagar i rad drabbas av svåra epilepsianfall och håller på att bita av sig tungan. Båda gångerna måste jag bända upp hans

käke och bära honom till akuten. Personalen misstänker att det är ångestrelaterade symptom” (s. 191).

Den stora skammen är att västvärlden nästan inte bidragit alls till Rojavas kostsamma återuppbyggnad, som förutom kriget mot IS även handlar om två regelrätta turkiska invasioner 2018 och 2019, då stora delar av kantonen Aifrin gick förlorat med hundratusentals flyktingar som följd, samt dessutom en mängd turkiska flygangrepp.

Samhällsbygget Rojava

Det är under enorma svårigheter som bygget av ett mer jämlikt och demokratiskt samhälle i Rojava, som idag består av ungefär fyra miljoner invånare, fortskrider. IS är inte fullständigt besegrat och dess ”sovande celler” kan ännu ställa till med regelrätta massakrer. Det militära turkiska hotet är ständigt närvarande och sedan juli 2022 råder undantagstillstånd. I förlängningen måste också styret räkna med att regimen i Damaskus vid tillfälle försöker att återta kontrollen över området. Den skriande fattigdomen är dessutom ytterligare en strid att utkämpa. Den kurdiska regionen har alltid tillhört Syriens mer utarmade delar, vilket av centralmakten tilldelats rollen av en enkel råvarubas. Samtidigt slår de ekonomiska sanktionerna mot den syriska regimen även hårt mot Rojava, genom att handeln med omvärlden försvåras. Turkiet attackerar inte heller bara Rojava militärt utan via sin kontroll av Eufrats vattenflöde förvärrar man medvetet den redan allvarliga torkan.

Det är under dessa prekära omständigheter som det nya samhället i Rojava tar form, en ambition som kan sammanfattas i sex punkter:

Direktdemokrati: I Rojavas kantoner försöker man att bygga makten nerifrån och upp där kommunen, bestående av 10-30 medborgare är byggstenen längst ner, varefter kommer stadsdels- eller byråd, stads- och provinsråd och högst upp ett parlament för hela kantonen. Målet med denna modell är att medborgarna ska bli aktiva i den grundläggande dagliga skötseln av samhället. Joakim Medin skriver att ett typiskt kännetecken för Rojava är att det talas politik överallt i det offentliga rummet. Men sedan förtär givetvis den grasserande fattigdomen mycket av människors kraft och det ständigt större hotet om våld manar till misstänksamhet/vaksamhet. Det har även förekommit kritik av att PYD strävar efter att monopolisera den politiska makten, oklart i vilken grad det är en faktisk realitet.

Sekularism: Religionsfriheten är lagstadgad och tron ses som en ren privatsak, i skarp kontrast till det islamistiska förhållningssättet.

Feminism: Kvinnan framställs av PYD som i våra nutida samhällen dubbelt förtryckt av kapitalism och patriarkat. I Rojava menar man att jämställdhetsarbetet ska genomsyra hela samhällsbygget. Rent juridiskt har man hunnit långt med lagstiftning där lika lönesättning och jämställd arvsrätt mellan kvinnor och män garanteras. Hedersmord, månggifte och äktenskap för flickor under 18 år har dessutom kriminaliserats. YPJ är en ren kvinnoarmé och en tredjedel av soldaterna i fält är kvinnor. Men det är en långsiktig kamp att förändra uråldriga mentaliteter och traditioner. Historisk sett är nordöstra Syrien präglat av en sträng patriarkal anda, där även hederskultur utgör en väsentlig ingrediens. Det är ett prövande förändringsarbete som dagligdags pågår i familj för familj,

kvarter för kvarter.

Etnisk mångfald: I Rojavas konstitution garanteras alla etniska grupper lika rättigheter. Liksom när det gäller kvinnors representation finns det även inom politiken en etnisk kvotering. Utifrån den militära paraplyorganisationen SDF kämpar dessutom kurder, araber och assyrier sida vid sida på slagfältet. Det bör dock nämnas att Amnesty i en rapport från oktober 2015 beskyllde YPG-YPJ för ”etnisk rensning”, i samband med offensiven mot IS och vad som hänt vid bombningar och intagande av byar. Kort där efter menade dock såväl Syriska människorättsobservatoriet som FN:s kommission för Syrien att det saknades grund för denna anklagelse. I en rapport 2014 från Human Rights Watch fick YPG-YPJ förvisso kritik för övergrepp, men med slutsatsen att dessa var ”långt mindre förfärliga och omfattande” än vad den syriska regimen och andra icke-statliga aktörer i Syrien gjort sig skyldiga till. Det är också svårt att finna något krig där inte alla centrala aktörer gjort sig skyldiga till övergrepp på slagfältet. Frågan är snarare i vilken utsträckning det handlar om systematiska övergrepp sanktionerade från högre ort?

Utbildning: Studier ses som nyckeln för skapandet av den nya människan och ett jämlikt samhälle. Centralt är de intensivkurser som de så kallade Akademierna tillhandahåller Deltagarna studerar Hegel, Foucault, Marx, Krapotkin och andra filosofer, demokratiteori, etik, rättigheter, ekonomi, religion och världens utveckling från Big Bang tills idag.

Kooperativ: *Folkets ekonomiska plan* lanseras som en tredje väg mellan kapitalism och planekonomi. Grundstenen sägs vara skapandet av småskaliga kooperativ. Jordbruket, utvinningen av olja och växthusprojekt är några exempel på områden där det till dags dato utvecklats kooperativ. Tanken är att kooperativen ska sälja sina produkter på en marknad och därmed konkurrera med varandra. Idag är det trots allt inte så att den kooperativa modellen i stort präglar ekonomin, utan ”den privata sektorn fortsätter att dominera”, som den tyske sociologen och fri-lansjournalisten Christopher Wimmer skriver i sin rapport ”Rojavas Difficult Transformation” (Rosa Luxemburg Stiftung) efter en vistelse i området sommaren 2022. Det kapitalistiska produktionssättet är fortsatt dominant i den rådande samhällsformationen.

Som framgått är det högst osäkert om det progressiva samhällsbygget i Rojava kan övervinna de enorma svårigheter och många hot det ställs inför. Av alla de förhoppningar som den arabiska våren för ett drygt decennium sedan bar med sig är också detta säregna styre i nordöstra Syrien det enda som återstår – allt annat har grusats till noll och intet. Dessutom är det i dagens värld – förutom rent lokala exempel och enskilda arbetarägda företag – endast Kuba och Rojava som på olika sätt överskridit socialdemokratins och stalinismens historiska begränsningar. För oss socialister handlar det därför inte bara om att försvara Rojava mot skilda utländska hot, utan även att bygga olika former av annan praktisk solidaritet och upprätta dialog med de människor som kämpar här. <<

Ojämn & kombinerad utveckling

Från Leo Trotskij till en icke-eurocentrisk marxism

Oktoberrevolutionen var ett radikalt brott i praktisk handling med det förenklade stadietänkandet i marxistisk förståelse av olika samhällstypers utvecklingsbanor. Trots det har *stadietänkandet* fortsatt att ha en stark ställning inom teoribildningen.

Mikael Omstedt speglar debatten kring teorin om *Ojämn och kombinerad utveckling* som utmanar stadieteorin.

BILD. Frantz Fanon (Längst fram i bild)

nom den svenska vänstern är det nog få som inte har en relation till Dan Berglunds sånger, framför allt bland de som likt mig tog sina första steg vänsterut i det en gång så *errar*-dominerade Göteborg. Trubaduren – eller “vispoeten” – som under 70-talet släppte tre skivor på KPML(r)-bolaget *Proletärkultur* innan han bröt med partiet, gav

ARTIKELFÖRFATTARE

Mikael Omstedt

Är doktorand i kulturgeografi vid University of British Columbia, Kanada och gästforskare vid Yale University, USA. Medlem i Socialistisk Politik och Democratic Socialists of America.

oss klassiker om arbetsplatsolyckor (*De mördades fria republik*), alkoholismens bojor (*Bullen hade firat*), och en närmast profetisk kritik av fackföreningarnas byråkratisering som ekade lite extra högt när den tidigare fackbasen Stefan Löven drev igenom begränsningarna av strejkrätten (*Ombudsmannen*). Bland Berglunds visor finns det dock en som står ut lite extra, knappast som den bästa eller mest melodiosa, utan för att den som ingen annan jag kan erinra mig illustrerar den ortodoxa kommunistiska tanketraditionens teoretiska och politiska begränsningar. *Kampens väg*, ett epos i fem verser om klasskampens historia, är kanske det mest destillerade exemplet på det historiska stadietänkande som satte sin prägel på den “officiella” marxismen under 1900-talet; från den tyska socialdemokratin till de stalinistiska politrukerna.

Visan tar lyssnaren på en resa från en ursprunglig kamp mellan människa och natur (“Och landet det grep dig med hungriga armar / Och kämpade mot dig på liv och på död”), via klassamhällets uppkomst (“Men friheten dränktes i piskornas välde / Privategendomen tog dig till slav”), feodalismen förtryck (“Men jorden beslagtogs och snart fick du plöja / Blott för att göda en rikemansätt”), och industrialismens exploatering (“Och hungrig och frusen kom du till staden / Där du fick jobb uppå närmsta fabrik, tills dess att den anländer till den socialistiska revolutionen som slutgiltigt ska frigöra arbetarklassen (“Må borgarnas härar marschera emot oss / Och kämpa emot oss på liv och på död”). Med klasskampen som textens motor, och med Berglunds mässande stämma och stadigt rytmiska gitarr, målas en bild av människans historia som en oåterkallelig övergång från ett utvecklingssta-

”

Med klasskampen som textens motor, och med Berglunds mässande stämma och stadigt rytmiska gitarr, målas en bild av människans historia som en oåterkallelig övergång från ett utvecklingsstadium till nästa

Likt Fanon när han uppmanade oss att “tänja” på marxism, så kan vi förstå Marx insikter som absolut nödvändiga om än dock otillräckliga för att analysera kapitalismens utveckling utanför den västeuropeiska kontext i vilken han först formulerade dem.

lat” land som Ryssland – för en förståelse av globala processer där det generella och det partikulära inte står i motsättning gentemot varandra utan är djupt sammankopplade.

Från att ha varit ett mer eller mindre personligt teoretiskt projekt pådrivet av professorn i Internationella relationer Justin Rosenberg vid Sussexuniversitetet i England, så har de senaste tio åren sett en explosionsartat breddning av debatten med forskare inom utvecklingsstudier, antropologi, litteraturvetenskap, kulturgeografi, och historisk sociologi som alla har sökt sig till Trotskijs formuleringar för att hitta inspiration till en icke-eurocentrisk marxism.⁶ Denna idéutveckling är knappast en återgång till några slags trotskistiska profetiska sanningar, utan visar snarare hur vänsterrörelser och intellektuella inte behöver välja mellan att antingen förkasta marxismen eller dogmatiskt försvara en ytterst begränsad förståelse av dess universella giltighet, utan att en bred marxistisk tradition kan erbjuda teoretiska och politisk lösningar på problemet med eurocentrism som till och med går djupare

dium till nästa; från urkommunismen till slavsamhället, från slavsamhället till feodalismen, från feodalismen till kapitalismen, och till slut till socialismen. Vägen är tydligt utstakad, och den leder bara i en riktning.

En sådan utvecklingsberättelse, där detaljerade analyser av konkreta historiska processer får ge vika för en förståelse där varje tidsperiod bara är ett tillfälligt stopp på en färd mot ett redan förutbestämt mål, må ha visst stöd i Karl Marx egna texter. Till exempel i förordet till den första upplagan av *Kapitalet*, där Marx beskrev hur “[d]et industriellt mera utvecklade landet visar det mindre utvecklade endast bilden av dess egen framtid.”¹ I sådana ordalag hoppades Marx klargöra att hans analys av de engelska fabrikerna hade en giltighet också bortom landets gränser, men som en biprodukt av vad som kanske mest var formuleringar för att sälja in en bok om England på den tyska marknaden lades grunden för en marxistisk idétradition där analysen av komplexa samhällsomvandlingar reducerades till en diagnostisering av olika utvecklingsstadier. England hade gått före i den kapitalistiska utvecklingen och medan Väst-europa redan befann sig på resa mot samma slutmål reducerades resten av världen till historiens väntrum. Även om Marx senare i livet tog avstånd från denna mekanistiska utvecklingsmodell satte den sin prägel på mycket av 1900-talets “officiella” marxism.² Hos exempelvis de tyska Socialdemokraternas ursäktade modellen en ekonomistisk tilltro till att socialismen skulle födas ur historiens “objektiva lagar” snarare än ur klasskampens oförsägbara dynamik, och ledde till en orubblig skepticism gentemot den revolutionära potentialen i ett sådant “underutvecklat” land som Ryssland. Sovjetisk doktrin, å andra sidan, styrde kommunistpartierna i “Tredje Världen” mot en samarbetspolitik med inhemska borgerliga krafter därför att den socialistiska revolutionen inte ansågs kunna ske innan dessa samhällen hade genomgått det kapitalistiska stadiet.

Efter Berlinmurens fall och den officiella marxismens nederlag har stadietänkande likt detta givit bränsle till den marxistiska traditionens akademiska kritiker. Inom de olika postkoloniala teoretibildningar som växte sig starka inom akademien från 80-talet

har marxismens historiesyn ofta reducerats till blott ytterligare en version av den Eurocentriska utvecklingstron; det vill säga en förståelse av världshistorien som generaliserar från de specifika europeiska erfarenheterna, erfarenheter som får stå modell för vilken typ av “utveckling” som kan förväntas annorstädes. Ofta var sådan Eurocentrism uttalad, som i många av de idéer som kom att dominera bistånds- och utvecklingspolitik efter andra världskriget, men minst lika ofta satte en outtalad Eurocentrism sin prägel på samhällsteorier som utgick från att fenomenet som studerades var uttryck för universella “rörelselagar” och sociala tendenser, vilka bara hade tagit sin mest utvecklade form i Europa. En sådan “historicism,” anser den postkolonial tänkaren Dipesh Chakrabarty, lade grunden för en världsåskådning där kulturella skillnader mellan samhällen tolkades som temporala olikheter i hur långt dessa hade kommit i en gemensam utvecklingsbana mot ett redan förutbestämt mål. Denna åskådning legitimerade Europas “civilisatoriska” uppdrag i sina kolonier, och ledde till en förståelse av den europeiska utvecklingen självt som driven av strikt interna orsaker vilka helt enkelt kunde replikeras i de “underutvecklade” länderna. Hela mänskligheten var på väg i samma riktning, några hade bara oturen att anlända lite senare.³ Trots att en antikolonial tänkare som Frantz Fanon skulle argumentera för nödvändigheten att “tänja på de marxistiska analyserna” för att förstå de koloniala erfarenheterna, replikerades detta tankesätt bland de många marxister som okritiskt generaliserade från en europeisk modell av kapitalismen.⁴

För en politisk tradition som gärna stoltserar med sin antiimperialism kan den postkoloniala kritiken framstå som en oprovo-cerad attack, för att inte säga en direkt skymf mot alla de antikoloniala kämpar – intellektuella som Frantz Fanon och Walter Rodney, revolutionära ledare som Ho Chi Minh och Amílcar Cabral, och hundratusentals gräsrotsaktivister – som under 1900-talet anslöt sig till det marxistiska projektet med en tilltro till dess potential att frigöra “jordens fördömda.” Som en reaktion har många marxister defensivt anklagat postkoloniala tänkare för en kulturell relativism, och fortsatt framhäva

Marx universella giltighet. Ett inflytelserikt – och kontroversiellt – försvar har kommit från sociologen Vivek Chibber, som i sin *Postcolonial Theory and the Specter of Capital* (2013) går till attack mot den relativism han ser i den indiska postkoloniala “subaltern studies”-skolan, där tidigare nämnda Chakrabarty ingår. För Chibber präglas den postkoloniala kritiken av en falsk förståelse av Indiens (och andra icke-västliga samhällens) historia som exceptionell och avskild från de processer Marx och andra identifierade i väst. Resultatet av en sådan kulturell relativism, anser Chibber, blir paradoxalt nog att postkoloniala teoretiker reproducerar precis den orientalism som de så ofta anklagar europeiska tänkare för; “Väst” och “Öst” målas upp som radikalt olika samhällen, och medan modernistiska kvalitéer så som “rationalitet,” “liberalism,” eller “utveckling” tilldelas Väst, exotifieras icke-västliga samhällen när dess samhällsstruktur och befolkning anses präglade av äldre essentialistiska och icke-moderna kulturuttryck. Chibber förkastar därmed den postkoloniala kritiken, och argumenterar för en återgång till en universalistisk marxism som identifierar hur både “Väst” och “Öst” är “föremål för *samma grundläggande krafter* och därför del av *samma grundläggande historia*.”⁵

Men även om vissa har reagerat på den postkolonial kritiken med att gå djupare in i marxismen som ett universalistiskt projekt, finns det egentligen ingen anledning att anta en hållning av antingen/eller. Likt Fanon när han uppmanade oss att “tänja” på marxismen, så kan vi förstå Marx insikter som absolut nödvändiga om än dock otillräckliga för att analysera kapitalismens utveckling utanför den västeuropeiska kontext i vilken han först formulerade dem. Istället för att dogmatiskt försvara universella rörelselagar, så kan vi söka *inom* själva den marxistiska traditionen för att finna förklaringsmodeller som inte nödvändigtvis förkastar kritiken av eurocentrismen, men som inte heller överger marxismen som en global idétradition. Sedan flera år tillbaka har ett sådant alternativ formulerats bland marxistiska forskare inom Internationella relationer vilka har återupplivat Leo Trotskijs teorier om *ojämn och kombinerad utveckling* – teorier först formulerade för att förklara varför den socialistiska revolutionen skedde i ett “underutveck-

än de postkolonial kritikerna. När Chibber menar att ”Öst” och ”Väst” är föremål för allmängiltiga historiska processer och att det därmed inte finns några problem med att generalisera från Marx’ insikter om den engelska industrikapitalismen, hävdar dessa forskare att det är just historiens allmängiltiga *ojämnhet* som likväl omöjliggör en okritisk förlängning av dessa insikter till en icke-europeisk kontext. Marx må ha giltighet bortom Europa, men inte i en oförändrad form. Om Trotskijs idéer om den *permanenta revolutionen* är mer kända, var det hans analys av Rysslands ojämna och kombinerade utveckling som ytterst lade grunden för en sådan politisk strategi. Den ryska revolutionen var, som den italienska marxisten Antonio Gramsci påpekade, en “revolution mot Kapitalet” – det vill säga en samhällsomvandling i öppet trots mot den ortodoxa marxismens stadietänkande, där socialismen skulle dyka upp först i de mest utvecklade kapitalistiska samhällena i Västeuropa.⁷ I sin översikt av “Rysslands särdrag,” förkastade Trotskij en sådan historiesyn, och tecknade konturerna av teorin om ojämnhet och kombinerad utveckling som en förklaring till varför revolutionen skedde i Ryssland *på grund av*, snarare än trots, dess relativt “underutvecklade” kapitalism:

Historiens lagar har ingenting gemensamt med pedantisk schematism. Ojämnheten, den historiska processens mest allmängiltiga lag, uppenbarar sig i sin skarpaste och mest invecklade form i de efterblivna ländernas öden. Under den yttre nödvändighetens piska tvingas den efterblivna kulturen att göra språng. Ur ojämlikhetens universella lag härrör sålunda en annan lag, som vi i brist på bättre kan kalla för lagen om den sammansatta utvecklingen - med vilket vi avser sammanträngningen av olika stadier, en kombination av olika steg, en blandning av föråldrade och mer samtida former.⁸

Mänsklighetens historia präglades, enligt Trotskij, av en ojämnhet, där olika samhällen aldrig följer efter varandra i redan utstakade utvecklingsbanor utan tar sina egna kvalitativa vägar. Men, i stark kontrast till en ren kulturell relativism, så formas ett samhälle inte i isolering, utan dess utveckling är djupt sammankopplad med samhällen som befinner sig på andra utvecklingsbanor. Kolonialism, imperialism, och kapitalistisk konkurrens – eller vad Trotskij kallade “den yttre nödvändighetens piska” – tvingar de

relativt “underutvecklade” länderna att selektivt appropriera element från de mer “utvecklade” för att inte förgås i konkurrensen.

“Den historiska efterblivenhetens privilegium,” skrev Trotskij, “tillåter, eller snarare tvingar, landet att anta det som finns tillgängligt vid en viss tidpunkt och därigenom hoppa över en hel serie av mellanliggande stadier. Vildarna slängde omedelbart bort sina bågar och pilar och använde istället gevär, utan att för den skull behöva tillryggalägga den väg som låg mellan dessa vapen i det förflutna.”⁹ Den “kombinerade” utvecklingen var således resultatet av en ojämnt utvecklad, men djupt sammankopplad värld, där inget samhälle helt enkelt kunde utgöra en modell att slaviskt följa eftersom varje samhälles historiska utveckling präglas av komplext sammansatta element; det föråldrade och det samtida, det inhemska och det internationella, det progressiva och det reaktionära. Det var Rysslands ojämna och kombinerade utveckling – hur landet hade importerat avancerade kapitalistiska industrier men i en kontext präglad av tsarismens feodala repression – som utgjorde grogrunden för den explosiva samhällsutveckling där revolutionen vägrade att snällt vänta på den gradvisa utvecklingen av en liberal-demokratisk kapitalism. Den ryska historien hoppade istället över de “mellanliggande stadier” som västeuropeiska marxister så länge hade predikat som en absolut nödvändig ingrediens för socialistisk utveckling.

Uppmärksamma läsare, framförallt bland de som inspireras av den postkolonial kritiken, lär omedelbart notera Trotskijs föråldrade och stundtals förringande språkbruk. I sitt tal om “efterbliven” kultur och “vildar” med pil och båge, reproducerade Trotskij i mycket den orientalistiska och eurocentriska diskurs som den postkoloniala litteraturen med rätta har dekonstruerat. Men, om det ofta är i diskursanalysen som de postkoloniala teoretikerna känner sig riktigt hemma, finns det ingen anledning att låta Trotskijs språk förblinda oss för den radikala utmaning som hans teorier har inneburit för traditionella idéer om historiska utvecklingsstadier. För de marxistiska forskarna inom internationella relationer som på senare tid har återuppväckt idéerna om ojämnhet och kombinera utveckling, utgör dessa en tidig version av just den typen av multi-linjära historiesyn som är nödvändig för att verkligen utmana eurocentrismens grepp över samhällsvetenskapen. Trotskijs idéer, som Rosenberg

påpekar, utmanar klassiska samhällsteorier genom att infoga relationer *mellan* samhällen som en absolut nödvändig beståndsdel av varje historisk förklaringsmodell. Det vill säga, istället för att, å ena sidan, historisera interna förändringar över tid och, å andra sidan, geografiskt jämföra externa skillnader mellan samhällen, så tvingas vi att förstå hur *interna* förändringar kan ha *externa*, mellan-samhälleliga orsaker. Genom att framhålla att all samhällsutveckling är ojämnhet men också kombinerad, tvingar oss Trotskijs teorier att överge alla pretentioner om “*formandet* av samhället som analytisk föregående dess interaktion med andra samhällen.”¹⁰ Det moderna Europa växte fram i komplex *interaktion* med andra samhällen, och det finns ingen anledning att förutsätta att resten av världen kommer att följa exakt i dess fotspår.

Om Rosenberg tidigt lade grunden för en återupplivad teori om ojämnhet och kombinerad utveckling, har Alexander Anvievas och Kerem Nişancioğlu i *How the West Came to Rule: The Geopolitical Origins of Capitalism* (2015) visat på teorins förmåga att utmana både den ortodoxa marxismen och dess post-koloniala kritiker. *How the West Came to Rule* är en revisionistisk historisk undersökning av kapitalismens uppkomst där ojämnhet och kombinerad utveckling erbjuder de analytiska verktygen för att skriva en icke-eurocentrisk utvecklingsberättelse med mellansamhälleliga relationer i centrum. Frågan om den historiska övergången till ett kapitalistiskt samhälle och en global ekonomi har utgjort ett av de huvudsakliga slagfälten för efterkrigstidens marxistiska debatt, där framförallt två perspektiv har ställts mot varandra: världssystemsteoretiker så som Immanuel Wallerstein (se *Röda Rummet*, #182-183) och den så kallade “politiska marxismen,” representerade av tänkare så som Robert Brenner och Ellen Meiksins Wood (se *Röda Rummet*, #184-185). Medan de politiska marxisterna koncentrerade sig på att förklara kapitalismens uppkomst genom en analys av förändrade klassrelationer på den engelska landsbygden, konstruerade världssystemsteoretikerna sin förklaring kring hur den europeiska kolonialismens expanderade handelsrelationer gav upphov till en kapitalism som redan från början var ett globalt omfattande “världssystem.” På så vis har debatten polariserats mellan de som identifierar *interna* orsakssamband och de som fokuserar på *externa* processer. Men, enligt Anievas och

Mänsklighetens historia präglades, enligt Trotskij, av en ojämnhet, där olika samhällen aldrig följer efter varandra i redan utstakade utvecklingsbanor utan tar sina egna kvalitativa vägar. Men, i stark kontrast till en ren kulturell relativism, så formas ett samhälle inte i isolering, utan dess utveckling är djupt sammankopplad med samhällen som befinner sig på andra utvecklingsbanor.

Nişancioğlu, har båda perspektiven misslyckats med att till fullo gå bortom en eurocentrisk utvecklingsmodell; till och med världssystemsteoretikernas globala perspektiv präglas av en diffusionistisk analys centrerad kring Europas aktörskap som köpman och kolonialmakt som exploaterat och undertryckt icke-västliga folk, utan att självt nämnvärt ha förändrats i dessa våldsamma möten.

För Anievas och Nişancioğlu kan kapitalismen, även om den först uppstod i Europa, inte förstås som en produkt av strikt europeiska sociala relationer och historiska processer. “Kapitalismens

Om vi ser bortom Trotskijs föråldrade språkbruk, lägger hans teori om ojämn och kombinerad utveckling grunden för en kraftfull anti-eurocentrisk marxism, genom att göra upp med det stadietänkande som präglar inte bara Dan Berglunds *Kampens Väg* utan mycket av 1900-talets “officiella” marxism.

men uppkomst i Europa,” skriver de, “var inte enbart ett inomeuropeiskt fenomen, utan bestämt *internationellt* (eller inter-samhälleligt): där icke-europeiskt aktörskap obevekligt inkräktade på och (om)formade den europeiska utvecklingens bana och natur.”¹¹ Med sitt världshistoriska fokus spårar *How the West Came to Rule* kapitalismens ursprung i välkänd europeisk kolonialism (både på andra sidan Atlanten och i Sydostasien), men sätter också den europeiska historien i relation till starkare geopolitiska entiteter vars inflytande omformade det relativt “underutvecklade” Europas väg mot kapitalismen: från mongolisk integrering av den Euroasiatiska kontinenten, som förde med sig handel och teknologisk utveckling men också digerdöden med dess ödesdigra konsekvenser för europeisk feodalism, till det Ottomanska imperiets konflikter med den Habsburgska monarkin och de italienska stadsstaterna vilket gav Nordvästeuropa ett visst geopolitiskt andrum och bidrog till ett kommersiellt strukturellt skifte från Medelhavet till Atlanten. Under “den yttre nödvändighetens piska” växte kapitalismen fram i England, inte för att England var det mest “utvecklade” samhället utan precis tvärt om; Englands relativa “underutveckling” i både europeisk och global jämförelse innebar, i Trotskijs termer, ett privilegium av historisk “efterblivenhet” som tillät England (och senare Europa mer generellt) att hoppa över utvecklingsstadier. Europeisk kapitalism var i grunden “sammansatt” och “kombinerad”;

resultat av en mängd mellansamhälleliga relationer där Europa inte alltid var den dominerande parten. Samtidigt var kapitalismen sammansatt också i ett annat avseende: klassrelationen mellan arbete och kapital “kombinerades” med andra historiska processer och maktrelationer, så att vi inte kan förstå kapitalismen uppkomst isolerad från kolonialismen, rasismen, och patriarkatets (lika ojämna och kombinerade) historia.

Om vi ser bortom Trotskijs föråldrade språkbruk, lägger hans teori om ojämn och kombinerad utveckling grunden för en kraft-

full anti-eurocentrisk marxism, genom att göra upp med det stadietänkande som präglar inte bara Dan Berglunds *Kampens Väg* utan mycket av 1900-talets “officiella” marxism. Idén om ojämn och kombinerad utveckling tillåter oss att bryta med en historiesyn där utvecklingsprocesser antas följa en väg som redan stakats ut av det mest “avancerade” samhället, eftersom relationer mellan samhällen på kvalitativt olika utvecklingsbanor nödvändigtvis innebär en komplex och kombinerad historisk process. Den undergräver den eurocentristiska världsbilden genom att påvisa hur

“Öst” aldrig kommer bli en enkel kopia av “Väst” och därmed inte kan förstås genom att okritiskt generalisera utifrån europeiska modeller, men samtidigt så problematiseras Europas egna historia. För Anievas och Nişancıoğlu utgör detta Trotskijs viktigaste bidrag till den postkoloniala debatten, för om postkolonial tänkare – i sitt motstånd mot de stora så kallade “meta-berättelserna” om kapitalismens triumf och modernitetens uppkomst – har fokuserat på att uppvärdera icke-västliga historiska erfarenheter, så har de sällan vänt sina analysmodeller tillbaka mot Europa självt. Därmed har de paradoxalt nog upprätthållit en världsbild där just Europa framstår som normen från vilken andra samhällen utgör undantag. Men inte ens i Europa följde kapitalismen en “normal” utvecklingsbana. Också där var kapitalismens uppkomst en ojämn och kombinerad process, präglad av en komplex samexistens mellan nya och föråldrade element, inhemska och främmande orsakssamband, kapitalistisk och mer-än-kapitalistiska sociala relationer. Om Fanon således uppmanade marxister att “tänja” på sina analyser för att förstå den koloniserade världen, tvingar oss teorin om ojämn och kombinerad utveckling att tänja på marxismen också i Europa. <<

¹ Marx, Karl. *Kapitalet: kritik av den politiska ekonomin. Bok 1: Kapitalismens produktionsprocess*. Ivan Bohman (övers). Lund: A-Z, 1969[1867].

² Se diskussionerna om den “senare Marx” i Shanin, Teodor. *Late Marx and the Russian road: Marx and the peripheries of capitalism*. New York: Monthly Review Press, 1983.; Anderson, Kevin B. *Marx at the margins: On nationalism, ethnicity, and non-western societies*. Chicago: The University of Chicago Press, 2010.; Pradella, Lucia. *Globalization and the critique of political economy: New insights from Marx's writings*. London: Routledge, 2014.

³ Chakrabarty, Dipesh.

Provincializing Europe. Princeton: Princeton University Press, 2000.

⁴ Fanon, Frantz. *Jordens fördömda*. Stockholm: Leopard Förlag, 2013 [1961].

⁵ Chibber, Vivek. *Postcolonial theory and the specter of capital*. London: Verso, 2013, 291.

⁶ Många av bidragen till debatten kan hittas på bloggen *unevenandcombineddevelopment.wordpress.com*

⁷ Gramsci, Antonio. The Revolution against ‘Capital’. *Avanti*, 24 December 1917. Tillgänglig på: <https://www.marxists.org/archive/gramsci/1917/12/revolution-against-capital.htm>.

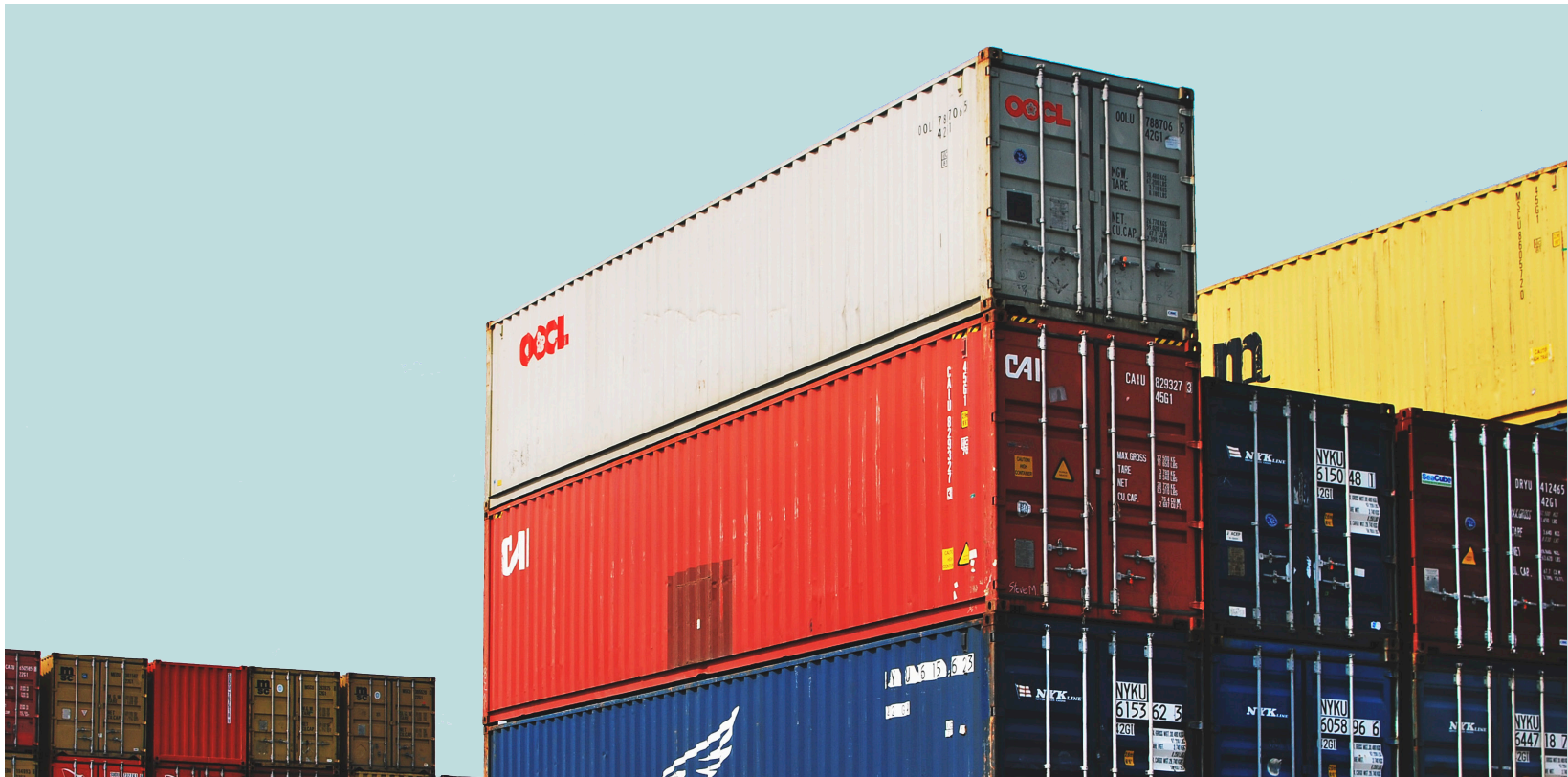
⁸ Trotskij, Leo. *Ryska Revolutionens Historia, Band 1*. Jan-Christer Hamberg & Per-Olof Matsson (övers). Bokförlaget Röda Rummet, 1988 [1930]: 5. Tillgänglig på: https://marxistarkiv.se/klassiker/trotskij/1930/ryska_revolutionen_1.pdf

⁹ Ibid.

¹⁰ Rosenberg, Justin. “Why is there no international historical sociology?.” *European Journal of International Relations* 12, no. 3 (2006): 325.

¹¹ Anievas, Alexander, and Kerem Nisancıoğlu. *How the west came to rule: the geopolitical origins of capitalism*. London: Pluto Press, 2015, 4.

Erövra flaskhalsarna

Inom logistikindustrin, från hamnarbetare till lastbilschaufförer till utkörare, är tid avgörande. Arbetarnas möjlighet att kontrollera den tiden ger dem potentiellt ett enormt inflytande i den globala ekonomin. Chris Browne från Pluto Books samtalar med några viktiga forskare och organisatörer på området.

Dagens globala ekonomi är beroende av ett jämnt flöde av varor, produkter och råvaror över hela världen. Företag som Amazon har blivit så jättelika att de nu levererar 400 paket per sekund. Men allt detta hänger på miljontals arbetares arbete i hamnar, lager och logistikcenter. Om den internationella leverantörskedjan bryts så kommer kapitalismen att sluta att fungera.

Denna ”logistikrevolution” har både öppnat nya fronter och unika utmaningar för organiseringen av arbetare. Om arbetarrörelsen och vänstern vill dra fördel av det, måste de inse både dess globala innebörd och verkligheten på verkstadsgolvet.

CB (Chris Browne): Vad är logistikindustri? Och vad menar vi när vi talar om logistikarbetare?

JAW (Jake Alimahomed-Wilson): Om du beställer något från Amazon och det levereras till din dörr, så är det en hel kedja av arbetare inom logistiksektorn i hela världen som flyttar varan.

Med början i produktionen placeras den av arbetarna där på en lastpall i en container, och det

finns idag sex miljoner containers runtom i världen. Containern lyfts på en lastbil och transporteras till en hamn. Hamnarbetarna lastar ombord varorna på ett enormt containerfartyg, som sjömän – en annan grupp av logistikarbetare – tar till en annan hamn. Där kommer hamnarbetare att lasta av varorna och antingen lastbilschaufförer eller järnvägsarbetare – båda logistikarbetare – flyttar varorna till ett distributionscentrum eller lager, där en annan grupp logistikarbetare jobbar.

Logistiksektorn ha blivit en mycket viktig del i den moderna globala ”just-in-time”-ekonomin. Tidsaspekten är en avgörande del av dagens kapitalism.

KFH (Katy Fox-Hodess): Logistik uppstod faktiskt som en militärvetenskap, och det var först efter Andra världskriget som folk inom affärsvärlden började se logistik som något som kan ge konkurrensfördelar. Efterhand, i synnerhet sedan 1980-talet, blev logistik den absolut viktigaste faktorn för att få konkurrensfördelar för multinationella företag vars verksamhet är hårt knuten till internationell handel.

Det är därifrån makten kom-

mer: internationell handel som vi känner den idag skulle inte kunna existera utan logistikindustrin. Före 1960-talet, och i många delar av världen senare än det, var sättet att flytta varor så helt annorlunda. Varor tillverkades på ett enda ställe, paketerades på en rad olika sätt, transporterades till hamnar på flera olika sätt, packades om på varje del av vägen.

Det några storföretag räknade ut var att de genom att införa vissa teknologiska uppfinningar – i synnerhet containers – kunde få processen att bli mycket, mycket smidigare.

Globala logistikplatser är beroende av det Jake kallade ”just-in-time”, där varorna i idealfallet nästan inte tillbringar någon tid alls i lager. I grund och botten är det som är källan till den här typen av konkurrensfördelar. Tid är det som kan ge arbetare i denna industri en hel del potentiell makt. Om de kan störa en industri som är helt beroende av att flytta saker snabbt så kan det leda till det enorma förluster för arbetsgivarna.

KM (Kim Moody): Jag visades nyligen runt i området kring Chicago där dessa enorma lager och mellanstationer finns. Alla är helt

nya. Logistiken har kommit att organiseras kring dessa enorma ”kluster”. De är lokaliserade kring storstadsområden och alla utnyttjar det man kan kalla den ”industriella reservarmén” – till största delen färgade arbetare som rekryterats till dessa lager under de senaste 10-15 åren. Enligt officiella beräkningar att det finns omkring 160.000 personer i detta kluster i Chicago-området. Det är i själva verket en underskattning eftersom man inte räknar med andra arbetare som järnvägs- eller IT-arbetare, som ökar siffran till omkring tvåhundra tusen.

Det man gjort är att återskapa det som företagsvärlden i USA försökte förstöra för 30 år sedan när man flyttade tillverkningen från städer som Detroit eller Gary eller Pittsburgh. De försökte bli av med de här jättelika ansamlingarna av kroppsarbetare, i synnerhet fackligt organiserade och färgade arbetare. Nu har man istället, för att transportera varor – längs mycket mer utspridda produktionskedjor än tidigare – återskapat dessa enorma anhopningar av låglönearbetare.

Dessa kluster är flaskhalsar i en mycket konkret mening. Om man stop

Kim Moody

är grundare av Labor Notes och författare till ett flertal böcker om amerikanska arbetarrörelsen, senast *On New Terrain*, (Haymarket Books 2017) och gästforskare vid Centrum för studier av produktion av anlagd miljö på universitetet i Westminster.

Katy Fox-Hodess

är lärare vid universitet i Sheffield, forskar om relationer på arbetsmarknaden.

Jake Alimahomed-Wilson

är professor i sociologi på California State University, Long Beach och medredaktör för *Choke Points: Logistics Workers Disrupting the Global Supply Chain* (Pluto Press 2018).

Det har gjorts spridda försök i liten skala att bygga fackföreningar. Heroiska ansträngningar – men om man står inför statligt sanktionerat våld är utmaningarna uppenbara.

par en liten andel av den aktivitet som äger rum på dessa ställen, stoppar man flödet av varor över hela linjen och blockerar hela ekonomin.

Problemet är att även om det pågår organiseringsaktivitet, så har fackföreningarna inte riktigt lärt sig att fungera tillsammans.

KFH: Mitt första jobb efter att jag tog examen på universitetet för 12 år sedan var som organisatör för Internationella hamn- och lagerarbetarförbundet (ILWU), det mäktiga hamn- och lagerarbetarfacket på USA:s västkust, som har en lång och legendarisk historia som ett vänsterpolitiskt engagerat fackförbund. Jag arbetade med en organiseringskampanj på lagret vid Blue Diamonds mandelfabrik i Sacramento i Kalifornien. Kalifornien är världens största mandelproducent, och den merparten mandlar exporteras via dess hamnar.

Fackföreningen hade av mycket goda skäl identifierat det som ett strategiskt mål att organisera: de skördade mandlarna processas och transporteras omedelbart till hamnen för att exporteras, så det borde finnas en hel del styrkepositioner i leveranskedjan. Men trots att det var en tuff kampanj med många fantastiska arbetaraktivister som la ner årtal på den, så blev den i slutändan inte framgångsrik. Orsakerna till det säger oss en hel del om svårigheterna att organisera denna sektor.

För det första tenderar arbetsstyrkan av lagerarbetare att vara kraftigt dominerade av arbetare från bemanningsföretag eller underleverantörer. Arbetarna i Sacramento stod inför enorma utmaningar trots att de befann sig i en ”fackföreningsstad” med massor av offentliganställda. Det har framför allt att göra med den mycket svaga tillsynen av arbetslagstiftning vi har i USA.

Företaget stod för dussintals brott mot arbetslagstiftningen med vad som klassas som ”otillåten behandling av arbetstagare” men fick bara en smäll på handen. Det lyckades bli av med eller bestraffa centrala aktivister och grundligt skrämma en arbetsstyrka som redan var splittrad mellan bemanningsanställda och fast anställda.

Vi måste vara försiktiga när vi talar om logistikarbetare och den möjliga makt som finns där på grund av deras ställning i ekonomin. Det finns så många andra bakgrundsfaktorer som formar möjligheterna för logistikarbetare att organisera sig. En del av dessa faktorer – speciellt statsmaktens roll – är svåra att få bukt med. Och det är ännu svårare i andra delar av världen.

Colombia, till exempel, är det farligaste landet i världen för fackligt aktiva, som än idag mördas regelbundet. En överväldigande del av hamnarbetarna i Colombia är inte fackligt organiserade, trots att de historiskt haft en mycket stark natio-

nell fackförening. Men efter privatiseringen av hamnarna i början av 90-talet försvann fackföreningen över en natt.

Det har gjorts spridda försök i liten skala att bygga fackföreningar. Heroiska ansträngningar – men om man står inför statligt sanktionerat våld är utmaningarna uppenbara.

JAW: På tal om statligt våld, så skrev jag ett kapitel i *Choke Points* tillsammans med Spencer Potiker om palestinska lastbilschaufförer. Israel förstörde den historiska handelshamnen i Palestina. Flygplatsen förstördes. Så det enda sättet att transportera varor är med lastbil, men det är inte någon smidig process med containers. Den begränsas av israeliskt våld och säkerhetskontroller. För palestinska lastbilschaufförer kan inte klassutsugningen skiljas från arabfientlig rasism och sionism.

KM: Det går att se vilken roll statligt våld har även i USA. Lagerarbetare för rättvisa (WWJ), som stöds av Förenade elektrikerförbundet, organiserade sig på CenterPoint, en stor ansamling lager utanför Chicago.

De genomförde en lyckad strejk 2013, och lyckades få in flera hundra personer utifrån för att stänga ner Walmarts lager. Regeringen kallade in antiterroriststyrkan.

Även på mindre våldsamt nivå gör den amerikanska arbetslagstiftningen saker och ting otroligt svåra. WWJ har arbetat i ett årtionde nu och har bara lyckats organisera ett fåtal lager. Det tenderar att vara mindre lager med en större andel direktanställda.

När man står mot Walmart, för att inte tala om Amazon, handlar det om att cirka 60 procent av de anställda är tillfällighetsarbetare eller från bemanningsföretag. En del av Walmarts lagerarbetare som jag intervjuade hade arbetat på praktiskt taget varenda lager i området. Folk flyttar från det ena till det andra i förhoppning att det ska vara lite mindre dåligt än det senaste.

Det de fackliga organisatörerna egentligen försöker göra är att utveckla kärnan till ett ledarskap så att det vid en viss punkt sker en sorts explosiv tillväxt. När fackföreningar växer så gör de det inte lite i taget utan i vågor. Och dessa uppsving kommer inte från ingestans. De kommer av att folk i årtal har försökt saker som inte fungerar, lär sig vad som fungerar bättre och så vidare.

Ibland jämför jag det med hotellarbetare där det finns en hel del av samma problem. Arbetsstyrkan domineras av invandrararbetare och av en enorm omsättning, men omsättningen äger rum inom samma bransch och geografiska region. Så förr eller senare blir

Över hela världen ser vi att de av logistikarbetarnas fackföreningar som blir isolerade inte har framgång. Arbetsgivarna och staten är precis lika medvetna om makten i logistikens flaskhalsar som arbetarna och fackföreningarna. Det gör dem till måltavlor för antifacklig politik

dessa arbetare bekanta med hur branschen är uppbyggd i deras område och att det gräsrotsaktivisterna och organisatörerna försöker få fram börjar verka vettigt och möjligheterna öppnar sig för ett uppsving.

JAW: Logistik inom ”just-in-time”-ekonomin är också ett ställe där arbetare kan spela en avgörande roll i att stöda antirasistiska och antikoloniala rörelser. Katy, kan du berätta om arbetet med ILWU i San Francisco-området kring kampanjer som ”Block the Boat” [Blockera båten], och andra exempel på solidaritet mellan logistikarbetare och sociala rörelser?

KFH: I många delar av världen har hamnarbetare haft en tendens att vara politiskt radikala och med ett engagemang som sträcker sig utanför arbetsplatsen. ILWU har en sådan historia som går tillbaka till fackföreningens grundande efter generalstrejken i San Francisco på 1930-talet. De vägrade lasta vapen till det fascistiska Japan, och vägrade sedan lasta vapen under Vietnamkriget, och visade på samma sätt stöd för anti-apartheidrörelsen i Sydafrika. Idag är de engagerade i alla möjliga sorters arbete för rasmässig rättvisa i USA, och på senare tid ”Block the Boat” till stöd för Palestina.

I Grekland har hamnarbetare kämpat mot privatisering av hamnarna. De kunde ha tagit ståndpunkten att ”det kvittar om hamnen är offentlig eller privat, det vi bryr oss om är våra arbetsförhållanden” Istället byggde de en stark allians som grundade sig på principen att hamnarna skulle vara offentliga. Att de är en del av landets välstånd. Som en del av detta arbete har de varit starkt indragna i den antifascistiska organiseringen i Pireus och till stöd för invandrare och flyktingar.

Jag vill också ge ett exempel som på många sätt är det mest imponerande fall jag har studerat: de chilenska hamnarbetarna, som 2013 och 2014 organiserade månadslånga strejker som täckte nästan alla hamnar i landet. Allmänt sett är villkoren för organisering av arbetare i det globala Syd mycket svårare, ändå ser vi dessa fantastiska exempel på hur arbetare inte bara tar de enorma riskerna att organisera sig, utan också lyckas.

I Chile har faktiskt inte hamnarbetarna något nationellt fack. De har en sorts nationellt nätverk som organiseras längs anarkosyndikalistiska principer om ömsesidig hjälp. De har en mycket klar förståelse för sin strategiska roll i den chilenska ekonomin, att hamnarna är flaskhalsar. De är otroligt strategiska i sitt tänkande om hur och när de ska föra kampen. Så de har strejkat i januari, som är skördesåsong för frukt och grönsaker (en stor industri i Chile). De var otroligt strategiska i att försäkra sig om kontrollen av de centrala kopparexporterande

hamnarna – även det en enorm del av den nationella ekonomin. Och de antog principen att hamnar i strejk inte skulle acceptera omdirigerat gods från varandra.

När de inledde denna kamp försökte de få igenom grundläggande vardagskrav åt medlemmarna, men de var också mycket mer framsynta. Ledarna berättade för mig att strejkens viktigaste bidrag var att den tvingade den chilenska regeringen att inleda kollektivavtalsförhandlingar mellan tre parter, arbetarna, företaget och regeringen, på nationell nivå för första gången i Chile sedan före diktaturen.

Ett av Pinochetdiktaturens viktigaste sätt att knäcka fackföreningarna var genom att flytta kollektivavtalsförhandlingarna från branschtill företagsnivå. Det finns för närvarande ingen grund i chilensk lag om förhandlingar på branschnivå, men genom att organisera sig på ett så kraftfullt, strategiskt sätt, kunde de återupprätta detta. Och det gjorde de delvis genom att bygga verkligt starka allianser med studentrörelsen, med lärare, med andra fackligt organiserade arbetare, och med hjälp av internationellt stöd från hamnarbetare utanför landet.

KM: I Chicago kunde inte lagerarbetarna använda direkta aktioner, så istället erövrade de rättigheter med hjälp av bredare allianser med sociala rörelser. Exempelvis bildade WWJ en koalition med lärarnas fackförening i Chicago och organisationer som jobbar med bostads- och utbildningsfrågor i bostadsområden med svarta och latinamerikanska immigranter. Det var så de erövrade rättigheter för deltidsarbetande arbetare från bemanningsföretag, inklusive rätt att kräva heltidsjobb.

När man tittar på de här lagerklustren i USA är det viktigt att notera att de till största delen ligger i förorterna. Förorterna har genomgått en radikal förändring under de senaste 20-30 åren – de är inte längre platser dit den vita medelklassen flyttar ”white-flight zoner”, om något så är de ställen dit svarta och latinamerikanska immigranter flyr.

När jag frågar lagerarbetare ”vilka är de viktigaste frågorna”, talar folk om hårda arbetsvillkor och stöld av löner, men även om diskriminering och sexuella trakasserier.

En organisatör från WWJ beskrev det för mig. Han är Latino och växte upp i Joliet, en stad utanför Chicago där en av dessa kluster finns. Han menade att livets påfrestningar i Joliet och på arbetsplatserna i lagren hade förändrats radikalt, och han har en känsla att det kan vara en explosion på väg i förorterna, precis som det brukade vara upplopp i innerstäderna.

KFH: Allianser mellan grupper som Kim talar om är så viktiga. Hamnarbetarna, till exempel, har en hel del strukturell makt och verkar vara

en ganska självständig, oberoende grupp arbetare. Men de är inte tillräckligt starka själva. Hamnarbetarnas fackföreningar i USA och Storbritannien bildades i samband med generalstrejker och var alltså definitionsmässigt starkt beroende av de omgivande samhällena.

Över hela världen ser vi att de av logistikarbetarnas fackföreningar som blir isolerade inte har framgång. Arbetsgivarna och staten är precis lika medvetna om makten i logistikens flaskhalsar som arbetarna och fackföreningarna. Det gör dem till måltavlor för antifacklig politik.

JAW: För ett par dagar sedan träffade jag Internationella transportarbetarfederationen (ITF). Vi talade om sjömän och att om alla logistikarbetare är halvt osynliga så är sjöfolket mest osynliga. Vi har upplevt en massiv ökning av de internationella sjötransporterna, men till skillnad från hamnar eller lager kan vi inte se vad de här arbetarna gör. De gigantiska containerfartygen sköts och styrs av en liten grupp arbetare som står inför liknande men ändå helt unika omständigheter.

Den stora majoriteten sjömän i världen kommer från Filippinerna, följt av Indien, Kina och Nordeuropa. De är ombord på ett fartyg i nio månader åt gången på kontrakt, och den stora majoriteten sjömän har oftast inte fackliga anställningskontrakt och släpps av i en hamn eller blir övergivna – att tänka på var de passar in som grupp när vi organiserar leveranskedjan är så komplicerad och ändå så viktig.

KM: Jag var nyligen på *Labor Notes* konferens där Förenade järnvägsarbetare talade. De är en ovanlig sorts amerikansk fackförening och för arbetslagstiftningen eftersom de har rätt att genomföra sympatibojkott. Det betyder att de till skillnad från hamnarbetare eller lastbilschaufförer kan respektera strejkvakter utan att bli hotade juridiskt. Jag känner till ett fall där de gjorde det på 90-talet – det var en strejk av stålarbetare i Warren, Ohio och de gick till järnvägsarbetarna och sa: ”Om vi strejkar, kan ni låta bli att transportera vårt stål då?”, och de gick med på det.

Så, vi måste fundera hur detta ska gå till. Ett av problemen, för att återgå till lagerarbetare, är förstås att tågen inte går till lagren, det finns ett mellanled och det är lastbilschaufförerna. Tänk er om det bryter ut en strejk på UPS senare i år i USA, vilket inte är omöjligt. Om järnvägsarbetarna ansluter sig blir möjligheten att det uppstår flaskhalsar enorm. <<

Ur Jacobin magazine, 9 oktober 2018.

Översättning från engelska,

Göran Källqvist.